

195

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ



Основателъ: † Антонъ Борлаковъ

Редакторъ: Цв. Петковъ

ГОД. XXI

СОФИЯ

КНИГА I

ТАЗИ КНИЖКА СЪДЪРЖА:

	Стр.
Учебната година започва	1
Изъ теорията на образованието.	
1. За емоционалното и волево образование — Цв. Петковъ	2
2. Подражание — П. х. Сотировъ	9
3. Психологически страници — Цв. П.	14
4. Какъ трѣбва да се готвимъ за новата учебна година — Ив. Великовъ	18
Изъ практиката — за практиката	
5. Образователни излети — Д. Димитровъ	22
6. Възможно ли е да се избѣгнатъ опредѣленията (дефини- циитѣ) въ първон. училище — Т. Христовъ	27
7. Уредба и ръководство на ученическитѣ читални — Ив. Петковъ	29
Художественъ отдѣлъ	
8. На Иванъ Вазовъ — Н. Венетовъ	33
Оттукъ — оттамъ	
9. Колкото и шумно... — М. Христовъ	34
Училищна политика и администрация	
10. Въ връзка съ новия законопроектъ за народната про- свѣта — Й. Стояновъ	37
Училищни вести	
Посещението на проф. П. Петерсенъ	43
Открива се прогимназия съ общежитие за даровити деца .	43
Опитно училище въ София	43
Държавенъ институтъ за детски учители	44
Ценни окръжии	44
Книжнина	
Падаревски, автобиография	48
Насаме, стихове на Н. В.	48

***Г. г. директори и главни учители, абонирайте
училищнитѣ библиотеки за сп. Педагогическа прак-
тика, като внесете абонамента 80 лева по по-
щенска чекова сметка 44-57.***

Одобрено отъ Министерството на народната просвѣта за училищнитѣ
библиотеки съ наредба № 9925 отъ 11 априль 1921 година и за народнитѣ
читалища съ заповѣдь № 2664 отъ 19 августъ 1931 година.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ

ОСНОВАТЕЛЪ: † АНТОНЪ БОРЛАКОВЪ. РЕДАКТОРЪ: ЦВ. ПЕТКОВЪ

Учебната година започва.

Съ ехтежа на топоветъ нѣкъде далече, въ други страни, ще се примѣсятъ звѣнцитъ удари на школскитъ камбани въ родната земя. И ще призватъ тѣзи удари къмъ миренъ трудъ синоветъ и дѣщеритъ на българското отечество. Пакъ ще се огласятъ отъ бодря речъ и крѣшенъ смѣхъ училищни сгради и дворове. Пакъ учителитъ на народа ще поведатъ по стрѣмнитъ нѣтеки на духовното извисяване своитъ питомци. И ще закипи чуденъ школски животъ. Голѣмитъ ще даватъ на малкитъ, а малкитъ ще радватъ голѣмитъ съ неспирния си цѣвтежъ.

Но кой може да води?

Само този, който добре вижда нѣтя и знае целта на нѣтуването.

А кой може да дава?

Този, който има. Бедниятъ самъ се нуждае отъ помощъ.

Нѣкога Исусъ набеляза идеала на свършенството така: „Бждете свършени, както е свършенъ Отецъ вашъ небесенъ“. Смѣе ли нѣкой смъртенъ да каже, че е свършенъ, че всичко знае и всичко може? Не. Всѣки, който би помислилъ така за себе, си е живъ трупъ. За човѣка е жизнена потрѣба непрестанно, до последния си часъ, да обогатява своя духъ. Това е особено вѣрно за учителя, който — по силата на своето служебно и обществено положение — е длѣженъ да води другитъ, длѣженъ е да дава отъ своитъ богатства.

Новата учебна година започва. Тя ни зове къмъ нови усилия, жертви и борби. Тя ни носи и нови победи.

„Педагогическа практика“ е незамѣнимъ приятель на учителя. Както въ миналото, тѣй и сега тя ще му помага да изпълни своя длѣгъ.

Редакцията

57

Из теорията НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Цв Петковъ.

ЗА ЕМОЦИОНАЛНОТО И ВОЛЕВОТО ОБРАЗОВАНИЕ.

Въ кн. 3 на сп. „Педаг. практика“, год. XX отъ учебната 1941—42 год. посочихъ, че ми остава да разгледамъ какъ би трѣбвало да протича образователниятъ процесъ съ огледъ на емоционалното и волевото образование. Къмъ това и пристъпвамъ.

Щомъ ще става дума за образованието на чувствата и волята, нека най-напредъ изясня накжсо тѣхната сжщностъ отъ чисто психологическо гледище.

I.

Въ понятието чувства се включватъ най-разнообразни преживявания, като се почне отъ чувства, свързани съ състоянието на организма, мине се презъ чувства, свързани съ дейността на сътивата и се свърши съ чувства, свързани съ наукитѣ, изкуствата, техниката, стопанството, обществената организация и най-сложнитѣ съотношения между човѣкъ и човѣкъ, между човѣкъ и група, семейство, общественно движение, народъ, държава и човѣчество. Така, когато човѣкъ е здравъ и нищо не спъва неговата чисто тѣлесна свобода — да се движи, да се извършватъ свободно неговитѣ физиологически функции (дишане и др.) той изпитва чувства, които именуваме: добро настроение, жизнерадостъ, веселостъ, игривость, удоволствие. Ето случай. Момче отъ I прог. класъ. Влиза въ бащиния си домъ съ пѣсень на уста, свири, закача се, играе. Бащата го пита защо е толкова веселъ. Спонтанно и непринудено детето отговаря: „Не знамъ“. Но като се позамисля: „Здравъ съмъ и затова съмъ толкова веселъ, затова ми се пѣе и свири, закача и играе“. Какво е характерно за тѣзи чувства, свързани съ здравето на организма? Тѣ сж постоянни, силни и напомнятъ прозрачни води, които сж толкова дълбоки, че началото имъ не се вижда: докато детето (човѣкъ) е здраво, тѣ сж винаги на лице. Но тѣ предизвикватъ едни отъ други поважни последици. Отъ чисто физиологическо гледище и подъ тѣхно влияние детето се движи, играе и заема съ всѣка тѣлесна дейностъ, която поне отчасти е по силитѣ му и проявява удивителна издържливостъ. Подъ влияние на тѣзи си органически чувства, съ чиято основа е доброто здраве, детето, както и юношата или юношката, тичатъ, катерятъ се, спускатъ се по стрѣмнини, изкачватъ се по височини, борятъ се, носятъ тежести, образуватъ снѣжни топки и т. н. заради „самитѣ дейности“ на пръвъ погледъ. Въ сжщностъ, здравето поражда нуждата отъ тѣзи дейности, подъ влиянието на които организмътъ се запазва здравъ, развива се, калява се, става устойчивъ и издържливъ, превъзмогва едни трудности днесъ, което го подготвя за превъзмогване на други утре

още по-голъми. Подъ влияние, обаче, на тѣзи дейности, които сж цели сами за себе си, децата и юношитѣ отъ двата пола изпитватъ нова и богата гама отъ чувства: радостта, която ги е потиквала да се движатъ, става още по-силна и по-дълбока, превръща се въ възторгъ, а понѣкога въ истинско опиянение, докато действуватъ или, когато успѣятъ напр. да се изкачатъ на височина.

Отъ рода на тѣзи органически чувства, свързани съ правилното функциониране на тѣлото ни, сж и онѣзи, които сж свързани съ всичко, що поддържа чистотата на организма или задоволява глада, жаждата, нуждата отъ облѣкло и др. т., измиването на тѣлото, особено когато става по починъ на детето и липсва принудата, яденето, пиенето вода и др. течности, затоплянето — всичко това е изворъ на трайни и силни чувства.

Вториятъ видъ чувства сж онѣзи, които сж свързани съ свободната функция на нашитѣ сътивя: за човѣка изобщо, а за детето особено, е непреодолима потребностъ да пипа и действува съ крайниците си, да вкусва и мирише, да гледа и слуша. Всѣко отъ петтѣ ни сътивя е безкраенъ и постояненъ изворъ на потизи за тѣхното използване. Но тъкмо всѣка правилна дейностъ на сътивята е свързана било съ тѣлесна, било съ духовна потребностъ и затова ни доставя множество и най-разнообразни чувства: пиенето на вода, когато сме жадни, доставя силко удоволствие, яденето, когато сме жадни сжщо; възприемането на неопаснитѣ миризми ни радва и ободрява, напр. миризмата на розата. Но особено важенъ изворъ за чувства е дейността на общото сътивно, зрението и слуха. Всѣки знае каква наслада изпитваме, особено младитѣ, когато се движимъ свободно, когато се кжпемъ или тичаме по желание. Участието, въ случая, на цѣлото тѣло, което е органъ на общото сътивно, е условие за дълбоки и трайни чувства.

Особено висши чувства изпитва човѣкъ изобщо благодарение дейността на зрението и слуха. Съ огледъ на тия две сътивя може да кажемъ направо и безъ колебание: човѣкъ, детето толкова, колкото и възрастния, е непрекъсната жажда да гледа и слуша. Който умѣе да наблюдава децата и възрастнитѣ, той е забелязалъ единъ постояненъ фактъ: въ влака, въ трамвая децата винаги се стремятъ да седнатъ до прозореца и тамъ гледатъ, гледатъ. Какво? Съ каква целъ? Детето нѣма опредѣлена целъ, независима отъ самото гледане. То гледа, за да гледа нѣщата, хората, явленията, събитията. Детето отначало никога не си поставя задача да упознае този или онзи обектъ, нито да добие познания съ опредѣлена целъ — не, то гледа и опознава заради самото гледане и упознаване. Ето Л., който е въ I отд. Влиза съ баща си въ трамвая — дърпа баща си за ржката и се стреми да седне до прозореца. Като успѣва да стори това, поглежда радостно къмъ баща си и се изправя до стъклото. Всѣка спирка пълни очитѣ на детето съ безпокойство и то пита баща си: „Слизаме ли?“ Като чуе, че още не сж стигнали до тѣхната спирка, успокоява се и отново съзерцава свѣта.

Какво именно? Всичко, което може да се види и е интересно за детето от тази възраст. Когато най-после стигат на последната спирка, детето съ мъжа се отделя от стъклото и говори: „Татко, когаго имашъ пари, дай ми за билетъ, азъ ще се кача въ трамвая и ще отида до края на града, после до другия, по друга линия, по друга.... така цѣлъ день ще пжтувамъ съ трамвая и все ще гледамъ“. И наистина, като ученикъ въ IV отд. и I кл., Л. щомъ има пари, взема домакински билетъ и пжтува по всички линии изъ София, отъ единия край на града до другия. Разбира се, това гледане, съзерцание и наблюдение на свѣта се придружава съ най-разнообразни по сила, трайност и качество чувства, които понѣкога дълго не се забравятъ.

Слушането също е изворъ на ценни чувства: така приказката, която слуша детето, поражда вѣчно преливащи се чувства — безпокойства, радостъ, съмнение, страхъ и какво ли не. Сжщото важи за случая, когато детето слуша еката на гората или бучението на морето. Така дейността на висшитѣ ни сѣтива, независимо отъ всичко друго, (може да ги използваме за строго опредѣлени цели) е изворъ на много празнообразни чувства.

Отъ това кжсо изложение до тукъ, е ясно, и можемъ да направимъ следнитѣ изводи за органическитѣ чувства и онѣзи, свързани съ дейността на сѣтивата:

1. Искаме ли ученицитѣ да иматъ положителни чувства свързани съ тѣхния организъмъ — веселостъ, жизнерадостъ, оптимистично настроение, налага се училище, семейство и общество да полагатъ всестранни грижи за пълното тѣлесно здраве и правилния тѣлесенъ развой на ученицитѣ отъ всички училищни степени. А то ще рече, тѣ да иматъ достатъчно и постоянно добра храна, облѣкло, здраво жилище и хигиенично училище и тогава тѣ неминуемо ще изпитватъ положителни органически чувства, които сж незамѣнимо условие за духовния имъ растежъ: здравото дете е весело и положително настроено спрямо другитѣ хора, спрямо училището, има и охота за работа, повишена е способността му да възприема всичко ценно, готово е да се вслушва въ съвети и ржководство, откърмява положително отнасяне у себе си къмъ другитѣ хора, уважава ги и ги обича. Ето защо, ако нѣкои други особени условия не развалятъ настроението му, здравето за него е вѣченъ изворъ за негово облагородяване и приобщаване къмъ всичко положително въ живота и културата на народа. Ясно е тогава, че искаме ли да осигуримъ наличността на органическитѣ чувства като основа на правилно образование ние трѣбва да осигуримъ на всѣко дете постоянно здраве и тѣлесно самочувствие. Образованието е пжтъ, който води на първо мѣсто презъ здравето и положителнитѣ органически чувства на ученицитѣ.

2. За положителнитѣ органически чувства можемъ необходимо да спечелимъ и самото дете: то иска да бжде здраво и силно, пѣргаво и дейно. Ето сжщото това момче бѣ, което сега е вече въ III кл., отива при баща си, свива ржката си въ лакета къмъ рамото и говори: „Пипни да видишъ какъвъ мускулъ имамъ! Лѣтосъ, като отида на село, ще работя, та да развия още повече

мускулите си. Нали ще мога да ги развия?“ Рано или късно детето открива, че като е здраво и силно то се чувства радостно и добре настроено спрямо много неща, ето защо и то само полага усилия да усилва здравето си, да увеличава телесните си сили, да ги проявява. Следователно, училището може да се грижи за органическите чувства на децата като ги спечели и те сами да полагат грижи за здравето си и своя телесен развой. Това нито е трудно, нито невъзможно, стига да обичаме и разбираме учениците. Едно признаване, че А. е силен и строен често е достатъчно за да почне съзнателно да се грижи за здравето и телесния си развой. Една похвала за неговата пърговост, умение да се катери и др. Сжщото важи за класа или отдълението.

3. Чувствата, свързани с дейността на сътивата, могат да се развиват като се грижим за вечната потребност на младите да възприемат света. Или, искаме ли да развиваме ония сътивни чувства, които имат положително значение за живота и културата, необходимо е да организираме така образователната работа, че тя да се гради върху познатите образователни начала: природосъобразност, за да използваме вечния стремеж на децата да възприемат съ всички сътивна началото нагледност, чрез което се използва въ висша степен зрението; началото активност и самодейност, чрез които се използват всички сътивна като се гради върху общото сътиво съ неговите осезателни, двигатели и органни усещания; началото на труда, свободата и личния опит тъй като благодарение на тях учениците, по вътрешна подбуда, влизат въ непосредна и то трайна връзка съ все по-голяма част от действителността чрез своите сътива. Но използването на сътивата означава от страна на учениците система от наблюдения, опити, сбирки, образователни излети, отглеждане на животни и растения съзерцание и проучване на художествени творения.

4. Ясно е тогава, че чувствата, свързани съ сътивата не се пораждаат и развиват самостоятелно, а въ органическата зависимост от правилно организираната и въ висша степен съзнателно и дейно проследената от ученици и училище образователна работа. Напр. даде ли се възможност на учениците да правят опит, макаръ и най-простъ, ясно е, че тогава те непрекъснато изпитват много и разнообразни по сила, видъ и трайност сътивни чувства: удоволствие, страхъ че може би няма да успеят и др. Разбира се те изпитват въ случая и други чувства/особено висши.

Наредъ съ органическите и сътивните чувства, съществуват и висши чувства умствени, нравствени и естетически. Умствените изпитваме въ връзка съ съзнателната умствена работа; нравствените въ връзка съ съзнателно установяваните отношения между хората; естетични — въ връзка съ съотношението и жизнеността на обектите, които ни интересуват. Но кога ние (или младите) преживяваме тези висши чувства? Въпросът и задачата сж онова условие, безъ което висшите чувства не могат да се появят и развият. Ето ученикът Т. се

готви за класна по аритметика: като успѣе да реши една задача, радва се, прегръща майка си, съ удовольствие се заема съ втората, третата и т. н. Но той срѣща трудна задача: изпитва безпокойство, страхува се, съмнява се въ подготовката си, но колкото повече работи и успѣва, толкова по-силни положителни чувства изпитва — радостъ, вѣра въ себе си и др. Справя се съ всички задачи и отива въ училището, работи и на обѣдъ се връща: вика отъ радостъ, изразява доволството си, говори съ уважение за учителя си. Това се повтаря при работата надъ всѣка задача, отъ която и да било областъ — бълг. езикъ, естествена и история. Напр., успѣятъ ли ученицитѣ да подредятъ и украсятъ стаята си добре, изпитватъ едни отъ други по-положителни естетически чувства. Архимедъ преживява възторгъ и се самозабравя, когато решава въпроса за съотношението между потопеното тѣло и измѣстената вода. Сжщото се повтаря, когато изясняваме отношенията си съ хората. Напр., ученикътъ В застава предъ въпроса какви трѣбва да бждатъ отношенията му съ неговия съученикъ Н, гимназистъ, който го надминава по успѣхъ въ класа. Отначало злоба и ненавистъ пламва въ гърдитѣ му противъ Н, но колкото повече го упознава — и се сближава съ него, толкова по-силно се убеждава, че той е благородно момче и никого не иска да обиди съ своето духовно надмощие. Въ края на краищата, макаръ и следъ дълга борба съ себе си, той го обиква и тѣ ставатъ близки.

Отъ изложеното за висшитѣ чувства е ясно, че тѣ сж тѣсно свързани съ опредѣлени въпроси и задачи, които иматъ стойностъ за лицето, за класа, за голѣма група хора или цѣлъ народъ. Колкото по-голѣмо е значението имъ, толкова по-силни сж тѣзи чувства. Колкото за повече хора иматъ значение тѣзи въпроси и задачи, толкова по-висши сж чувствата, които изпитва индивида: обичьта на Ботева къмъ България е много по-силна и по-висша отъ любовьта му къмъ неговата жена и дете. Следов., искаме ли да култивираме висшитѣ чувства у младитѣ, налага се училището така да работи, че тѣ да си поставятъ такива въпроси и задачи, които иматъ все по-голѣмо значение, както за тѣхъ лично, така и за другитѣ — за единъ съученикъ, за класа, за група хора, за народа. Независимо отъ въпроси и задачи съ стойностъ, висши чувства не могатъ да се изпитватъ отъ никого, едвали отъ ученицитѣ.

II

Остава да изясня какъ се развива волята или какъ се извършва образованието на волята. За воля ние говоримъ само при човѣка и то при проявата му като съзнателно сжщество, когато развива дейностъ. Но дейността се развива при наличността на задача-цель, която лицето намира, че е необходима. Човѣкъ, обаче си поставя задача, когато е преценилъ нейната стойностъ, тя отговаря на едни или други негови трайни потрѣбности, на обществени нужди и сж подобрени срѣдствата и материалитѣ за нейното осществяване. Въ процеса именно на изграждането на задачитѣ и тѣхното осществяване се изгражда и човѣшката воля: чрезъ

волята тѣ се осъзнаватъ и избиратъ; чрезъ нея се осъществяватъ; но осъществявайки ги, волята укрепва все повече. Или, чрезъ волята се стига до задачитѣ, но и чрезъ задачитѣ се стига до волята. Тѣ сж въ функционална зависимостъ: зараждането, началото на задачата е начало и на волята; изграждането на задачата означава проява и изграждане на волята; завършването на задачата означава и край на волевиятъ актъ, за да се почне отново, когато се откриятъ възможности за волевъ актъ, за нова волева, следов. съзнателна дейностъ. Който си поставя една задача и се справя успѣшно съ нея, той добива възможностъ да си постави и втора задача, подобна на нея или на нова, благодарение на укрепване на волята му. Така, че волята е условие за появата и разрешението на задачата, но и задачата е условие за появата и укрепването на волята. Безъ задача ние никога не проявяваме воля, както и обратното.

Ако това е фактъ за възрастния човѣкъ, още повече е фактъ за младитѣ. Тѣ сж въ процеса на своето развитие, а да се развиватъ значи да действуватъ. Но да действуватъ, ще рече да иматъ опредѣлена задача съ стойностъ за тѣхъ и за другитѣ. Следов., за да допринасяме за волевото образование на младитѣ, необходимо е да създаваме условие тѣ да си поставятъ самостоятелно и подъ ръководство на училището задачи и ги разрешаватъ съ пълно съзнание и увлѣчение. Като работятъ надъ тѣхното разрешение, тѣ ще работятъ надъ изграждането на своята воля, защото ги интересуватъ и напръгатъ всичкитѣ си сили, съсредоточаватъ се, обсъждатъ, преценяватъ, избиратъ, после следятъ всѣка своя стъпка.

Какви задачи може да си поставятъ ученицитѣ, за да развиватъ волята си?

Усвояването на всѣко знание, предвидено въ програмата е незамѣнимо условие за разрешаването на една или повече задачи стига да не се работи шаблонно, а правилно. Напр., децата отрано се стремятъ да броятъ, но стигатъ до нѣкжде и спиратъ. Не могатъ да продължатъ. Тогава тѣ почватъ да обмислятъ, да питатъ, да се опитватъ, проучватъ какъ сж броили до сега, търсятъ общото между предишното и новото броене, пакъ се опитватъ, очевидно е, че тѣ сж застанали предъ една задача и полагатъ усилия да се справятъ съ нея: съсредоточаватъ се, отказватъ се отъ всѣка друга дейностъ, полагатъ всички възможни за тѣхъ усилия въ момента. Всѣко познание се усвоява само по този пѣтъ, като стане задача, съ която ученицитѣ трѣбва да се справятъ по желание съзнателно. Сжщото важи и за уменията, които сж друга задача на образованието: умението да се пише, рисува, да се правятъ опити, да се решаватъ задачи, да се разбира, да се създава творение — писмено или устно изложение, рисунка и др. Само, когато тѣ станатъ лични задачи, надъ които се работи съ желание, само тогава тѣ сж ценни като творение и като условие за развоа на волята. Чрезъ образованието се цели да се създадатъ хора съ опредѣлено обществено-ценно поведение и такава дейностъ. Такова поведение и такава дейностъ се

придобиватъ сжщо само, когато се осъзнаятъ като необходими отъ ученика, тѣ станатъ задачи за него и тѣ се заематъ съ нейното разрешение. Този видъ задачи, да се създаде обществено ценно поведение и се стигне до необходима за живота дейность, сж едни отъ най-сложнитѣ при образованието — синтезиратъ задачитѣ, които водятъ до познания и ония водещи до умения. Ето защо тѣ сж и пробния камъкъ за силата, устойчивостта и подготовката на младитѣ като волеви сжщества. Толкова повече, че поведението и дѣлата се отнасятъ винаги до хората и затова налагатъ най-голѣмо внимание, отговорность и усилия отъ страна на млади и възрастни.

III

За да се разбере правилно изложеното до тукъ, трѣбва да посоча, че сжествува органическа връзка между органическитѣ чувства, сѣтивнитѣ чувства, висшитѣ и волята.

1. Органическитѣ и сѣтивнитѣ чувства, когато сме здрави и възприемаме ценни обекти, повишаватъ самочувствието, вѣрата въ себе си и охотата да се живѣе и работи. А то ще рече, създаватъ се условия да се поставятъ задачи и се проявява волята. 2. Висшитѣ чувства пъкъ, както видѣхме, сж недѣлими отъ опредѣлени и то ценни задачи. Значи, тѣхното култивиране направо прадпоставя волята и води до нейното изграждане. 3. Преживяването на органическитѣ и сѣтивнитѣ чувства и по другъ начинъ е свързано съ задачитѣ: когато осжществяваме едни или други задачи, ние действуваме, т. е. по необходимость поддържаме здравето на организма и възприемаме много и много обекти. Така и самитѣ задачи съ стойность сж условие за сжествуването на тѣзи два вида чувства, а тѣ отъ своя страна отново сж предпоставки за нови задачи. 4. Но има и друго. До дадена възраст, презъ ранното детинство, човѣкъ е здравъ и изпитва сѣтивни чувства поради грижитѣ на другитѣ — тѣ пазятъ здравето му и му доставятъ случай да възприема. Колкото, обаче, по-възрастно става детето, толкова по-ясно е, че за да е здраво или да възприема и преживява тия два вида чувства, необходимо е да си постави опредѣлена задача — да се грижи за здравето си и да гледа, слуша, мирише и т. н. съ нѣкаква цель. Дори и гледането заради самото гледане, трѣбва да стане задача за изпълнение.

П. х. Сотировъ.

ПОДРАЖАНИЕ¹⁾

Подражанието е силен двигател въ пжтя на детското развитие. Гдето цари подражание се извършва пълно активизиране на детските сили. Подражанието обогатява детството съ много житейски ценности.

Детето е подъ силното въздействие на подражанието. Обществото е така устроено, че непременно увлича въ подражание всъко момче или момиче. Наредъ съ естественитъ стимули малчуганитъ сж обектъ и на много и разнообразни интересни стимули, които идатъ отъ живота на възрастнитъ.

Подражанието е силен потокъ, който увлича въ движението си и детето. Предъ силата на подражанието нѣмѣятъ много други дразнителни. Подражанието непрестанно увлича момчетата и момичетата въ много богати и ценни занимания.

Въ основата на много игри лежи подражанието. Това което наблюдава детето го излива въ множество игри. Игритъ „лѣкаръ“, „отглеждане на бебе“, „сватба“, „дюкянъ“, това сж все подражателни игри.

Подражанието се широко разлива и обхваща мало и голѣмо. Животътъ на детето е пълненъ съ подражателни дейности. Подражанието има голѣмъ дѣлъ въ обогатяването на живота.

Подражава малкото дете, подражава юношата, подражава и възрастниятъ. Навредъ ние срѣщаме диригитъ на подражанието. Силата на подражанието е мощна.

Подражанието притежава грамадна енергия. Подъ напора на скрититъ сили този истинктъ движи хиляди и хиляди дейности всрѣдъ обществото на малкитъ и голѣмитъ. Подражанието подобно на борческия инстинктъ се нуждае само отъ ръководене и канализиране.

Но що е подражание? Отговорътъ би билъ интересенъ. За да може умело да използваме подражанието, нужно е преди всичко то да бжде разбрано.

Стефка играе съ топка. Идва и Милка. Милка наблюдава играта.

Наблюдението носи представа за извършеното действие. Получената представа съдържа въ себе си тенденция да премине въ действие. Изворитъ на тази тенденция лежатъ въ свойството на съзнанието, а именно движението.

Това преминаване на представата въ действие е подражание. Ако липсваха двигателни представи нѣмаше да има подражание. Въ центъра на подражанието лежи действието.

И понеже, животътъ е непрекъснато движенне, затова и подражанието е така широко разпространено. Протичането на

¹⁾ Изъ книгата ми „Пжтьтъ на образованието“, стр. 720, гбонаментъ 100 лв., внесенъ до 15 ноемврий т. г. Суми се превеждатъ по чекова с-ка № 7736 на адресъ: П. х. Сотировъ, гр. Ихтиманъ. Искайте покани — дадено е подробно съдържание на книгата. „Пжтьтъ на образованието“ е подъ печатъ — изданието е гарантирано.

опититѣ, жизненитѣ прояви, изразнитѣ движения може да сж начало на редица подражания. Животѣ е смѣсица отъ опитъ и подражание.

Но ако всѣко действие подлежеше на подражание то животѣ би се превърналъ въ хаосъ. Всѣко дете е подъ въздействието на хиляди и хиляди движения — какво би станало съ него, ако тѣ предизвикатъ въ него подражания! И подражанието се извършва по строго опредѣлени закони.

И въ центъра на подражанието лежи нуждата. Детето подражава онова действие, което, има отношение къмъ неговиятъ животъ. Всѣко движение, което улеснява приспособлението на индивида е обектъ на подражание.

Онова действие, което може да задоволи една порода се нужда буди интересъ. А щомъ има интересъ, веднага двигателната представа преминава въ движение. Коренитѣ на подражанието се намиратъ въ нуждата.

Силата на имитирането зависи отъ жизнеността на действието. Ако мотивѣтъ е мощенъ и подражанието протича свѣтквично. Подражанието напълно следва силата на нуждата.

При това подражава се само извършваната дейность. Липсва интересъ къмъ резултатитѣ, които биха могли да се получатъ. Срѣдствата за протичането на една дейность сж, които маматъ детето.

Подражанието се явява, за да се улесни придобиването на опитность. Възможността за участието въ общия животъ е, която дава животъ на подражанието. Подражанието е срѣдство за развитието на социалността.

„Вземате една топка и я търкулвате къмъ Стефчо. Детето я улавя и я връща обратно. Така играта започва.

Кое поражда сега подражанието, виждането на топката или азъ, който я търкулнахъ? — отговорѣтъ е единъ: самата игра. Подражава се за да може играта да продължи“.¹⁾

Детето има нужда да играе. И тази нужда го кара да имитира. Има ли имитиране, царува и игра.

Движението — което е основно свойство на съзнанието — позволява да се появи подражанието. Щомъ се появи нужда, ражда се и подражание. Подражава се само действието, за да може да се осъществи сътрудничеството въ дейноститѣ.

Но много постъпки се погрѣшно смѣтатъ, че сж дѣло на подражанието. Ако презъ време на пжтя Иванъ си съблича палтото подобно на Петко, показва ли, това че тукъ имаме подражание? Затоплянето на тѣлото е причина за извършването на тази дейность.

Едни и сжщи причини предизвикватъ и сходни явления. Това сходство се явява, защото между отдѣлнитѣ индивиди има голѣма прилика въ устройството на тѣлото и съдържанието на съзнанието. Като се наблюдава живота правятъ се опити и въ процеса на опититѣ може да се дойде до едни и сжщи заключения.

¹⁾ Gohn Dewey — Democracy and education — p. 42.

И фактътъ, че въ една социална група се вършатъ едни и същи дейности, още не е доказателство, че тѣ сж дѣло на подражанието. „Да твърдимъ това, значи да поставяме колата предъ коня“, казва Джонъ Дюи. Може 3—4—10 души да нагрубятъ и тѣ всички да се разгнѣватъ, показва ли това, че тукъ имаме подражание.

Постъпката, която ние можемъ да смѣтаме, че е плодъ на подражанието възможно да е дѣло на възпитание, обичаи, вървания и пр. Общественото мнение строго осжда брането на чужди овощни дръвчета. И ако тамъ хората сж честни, това не е резултатъ на подражанието.

Всѣка една обществена група се управлява по неписани закони. Тѣзи закони творятъ и еднакви постъпки. За да може индивидътъ да се приспособи къмъ живота, трѣбва да слѣдва тѣзи закони.

Действително въ живота има подражание, но неговата роля е подчинена. И ако индивидътъ имитира нѣкои действия целта е по свой починъ да вземе участие въ социалнитѣ дейности. За да имаме единение въ живота е нужно и подражание.

Индивидътъ се стреми да участвува въ обществениятъ жиотъ. Въ процеса на образованието съ физическитѣ сили се извършва и промѣната му. И понеже тѣзи промѣни идватъ отъ задружитѣ дейности, тѣ сж и индентични.

„Единствениятъ начинъ едно лице да може да промѣни другиго е да употреби физическитѣ условия, груби или изкуствени, така че да събуди у него дейността. Нѣма промѣна тамъ, гдето липсва животъ. Единствено, когато се употребяватъ нѣщата, се получаватъ промѣни“.¹

Тѣзи мисли на Джонъ Дюи изтъкватъ мѣстото на подражанието въ живота. Подражанието иде отъ взаимодѣйствието между срѣда и индивидъ. Нѣма подражание тамъ, гдето има само прѣко сношение между индивидъ и индивидъ, ако така мога да се изразя.

Би било погрѣшно да се смѣсва следствието съ причината. Имитирането е само следствие на желанието да се осществи сътрудничеството между индивидитѣ. А това сътрудничество е желано, за да се уеднаквятъ интереситѣ.

И затова въ живота има само подражание на самитѣ действия. Подражанието се явява, за да се улесни употребата на общитѣ нѣща. Причината за получаването на сходни постъпки е стремежътъ да се утвърди социалността въ живота.

И това именно подражание допринася трърде много за развитието на индивида. Въ процеса на имитирането на самитѣ дейности се печелятъ и опитности. Въ такъвъ случай подражанието е единъ методъ на образование.

Да се подражаватъ само резултати е убийствена сила. Идиотитѣ сж способни на такова подражание. Това подражание затъпява.

Трѣбва да се предпочитатъ подражения на самитѣ действия. Това ще се осществи, като се постави индивидътъ въ подходяща

¹ John Dewey — Democracy and Education — p. 40.

сръда. Сръдата е въ сила да извика на животъ и творческото подражание.

Инстинктътъ подражание напълно подпомага утвърдението въ живота на закона на спестовността. Подражанието скъсява пътя на развитието. Подъ въздействието на имитацията хиляди опитности се получаватъ безъ да се прахосва дълго време за тяхъ.

„Подражателната дейность отговаря на биологичниятъ законъ на спестяването. Природата осъществява своето творчество и развитие по възможность при най-голѣми спестявания на сили и материали. Човѣкъ като природенъ феноменъ се подчинява несъзнателно на този общъ законъ. Затова възрастниятъ, както и детето търсятъ начини и пътища за развитие и жизнено приспособление, свързани съ най-малко разходъ на енергия. Чрезъ подражанието най-леко се усвояватъ доста много важни за живота деятельности, стига да не сж много сложни“¹⁾.

Въ пътя на подражанието се овладяватъ много дейности, като мине, събличане, обличане, говоръ, държане въ общество и т. н. Подражанието пести много сили и така дава възможность на индивида стремително да върви въ пътя на прогреса. Безъ подражание детското развитие би се много развалило.

Особено е силно подражанието, когато е на лице нѣкоя нова опитность. Въ такъвъ моментъ детето е само слухъ, зрение и движение. Затова и детството се характеризира съ извънредно силна деятельность.

ВИДОВЕ ПОДРАЖАНИЯ.

Имаме различни видове подражания. Споредъ Компейре. подражателната дейность изпърво е чисто автоматична, почти рефлексна, после инстинктивна или най-малко механично-инстинктивна, следъ това става съзнателна, извършва се съ разумность, но още не е произволна, свободна и най-сетне става обмислена, нарочно желана²⁾. Други педагози различаватъ рефлексно, произволно, конструктивно, съзнателно и идеалистично подражания.

Ние ще възприемемъ дѣлението, което ни дава Frater. Той различава рефлексно, спонтанно, волево, драматично и идеалистично подражание³⁾. Това дѣление има по-голѣма образователна размисль.

Рефлексното подражание се явява къмъ четвъртиятъ месецъ. Пратеръ е констинтиралъ дважения на устнитѣ по подражание. Подражаватъ известни движения, безъ да има на лице обичайнитѣ стимули.

Спонтанното подражание се явява къмъ седмиятъ месецъ. Понѣкога детето имитира известно действие безъ да се стреми да достигне сжщитѣ резултати, а понѣкога даже и безъ да подозира цельта на постжпката. Наблюдаваното действие е само поводъ за подражание.

¹⁾ Д-ръ И. Георгиевъ — Ученическа самодейность — стр. 55.

²⁾ Д-ръ И. Герасковъ — Ученическа самодейность — стр. 56.

³⁾ Frater — The psychology of Education — p.

Ако намърението е да се постигне същата целъ имаме волево подражание. Изговаря се думата столъ. Детето се стреми да произнесе същата дума.

По-голъмо значене има драматичното подражание. То се явява къмъ третата година и достига пълното си развитие къмъ седмата година. Драматизацията лежи въ основата на много детски дейности.

Това което е детето е въ по-голъмата си частъ дѣло на драматизацията. Посрѣдствомъ жестове, мимики, чувства, думи момчетата и момичетата подражаватъ едни или други постѣпки. Въ процеса на тази драматизация тѣ растатъ.

Събрани сж нѣколко деца. Решаватъ да представятъ живота въ една бакалница. Речено, сторено.

Нарежда се стаичката по подобие бакалницата на бай Иванъ. Подражава се и наредбата, и държането на стопанина и нѣкои клиенти. Набавятъ се необходимитѣ продукти, везни.

Въ дюкяна кипи животъ. Идватъ купувачи, ставатъ пазарявания, подхвърлятъ се закачки, водятъ се спорове. Всѣко дете блестяще изпълнява своята роля.

Голѣмъ дѣлъ играе и въображението. Драматизацията е смѣсъ отъ действителностъ и мечти. Често децата хвърчатъ на крилетѣ на въображението.

Въ прецеса на драматизацията изникватъ нови чувства, тече богата мисълъ и се кове волята. Драматичното въображение е пълно съ възможности за придобиване на знания, оформяване на срѣжности. Чрезъ драматизацията се построява и характера.

Началото на всички наши постѣпки се намира въ драматичнитѣ игри. Въ своитѣ прояви ние черпимъ сили отъ драматичната съкровищница. Въ основата на нашата дейностъ лежатъ ценноститѣ, постигнати въ процеса на драматичнитѣ игри.

Даже и въ изпълнението на нашитѣ професионални задѣлжения се чувствува печата на драматизацията. Въ процеса на драматичнитѣ игри се кове професията. Драматизацията събужда и отхранва наклонноститѣ.

Нуждно е драматизацията да намѣри широко мѣсто въ полето на образованието. Драматизацията е отлично срѣдство за интелектуално, морално, волево и естетично развитие. Въ пѣтя на драматичнитѣ изживявания се създава човѣка, артиста, учения а даже философа.

Презъ периода на юношеството се появява идеалистичното подражание. Често младежътъ обича да подражава на нѣкои великани на дѣлото или мисълта. И това подражание е така силно, че той живѣе съ дѣлата имъ въ една голѣма пълнота.

Юношеството е пълно съ чистъ идеализъмъ. Идентѣ сж разпителни за младежитѣ. Едва ли има юноша, който да не живѣе съ една или друга идея.

Идеята е силенъ двигателъ въ живота на младежа. И този идеализъмъ отива до пожертвувателностъ. Юношата служи на идеала всеотдайно.

Идеалитъ се черпятъ главно отъ книгитъ. Очитъ на юношата сж обърнати къмъ народнитъ герои. Всъки заслужилъ деецъ е въ ума и въ дѣлата на младежа.

Но и действителността дава образци за подражание. Нима Ас. Златаровъ не е знаме за мнозина младежи. А колко знайни и незнайни мъже и жени живѣятъ въ съзнанието на хиляди и милиони юноши!

Прочути изнамѣрвачи, талантиливи артисти, дълбоки мислители, вещи доктори, знаменити писатели играятъ голѣма роля въ живота на нашитъ младежи. Нашитъ младежи сж това което е нашата литература, нашата действителность. Младежътъ може да съществува само чрезъ едни или други идеали.

Дайте на младежъта чисти идеали за подражание. Юношитъ копнѣятъ за образци които да свѣтятъ като златни рубини. Младежъта жадува да пие вода отъ изворитъ на красотата и истината.

Подражанието играе голѣма роля въ живота на индивида. Като живѣе детето въ свѣта на възрастнитъ, е обектъ на хиляди въздействия. И деятелноститъ, които носятъ подражание сж опитности и като така отговарятъ напълно на човѣшкитъ нужди.

Чрезъ подражанието детето се и учи. Въ пѣтъ на имитирането се придобиватъ сръчности, наклонности, знания убеждения. Подражанието създава и личността.

Подражанието доставя необходимитъ сили за пълното приспособление на индивида къмъ околнитъ условия на живота. А тѣзи сили сж: упражнени сѣтива, будна мисль, здраво въображение, съвършени сръчности и развити наклонности. Подражанието е голѣма преобразователна благодать.

„Подражанието е едно отъ сръдствата, съ които деятелността на възрастнитъ замѣня стимулитъ толкова интересни, разнообразни, сложни и нови, че предизвиква брѣзъ прогресъ на мисльта“¹⁾. Чрезъ подражанието се извършва подготовката за живота. Подражанието е училище за живота.

Цв. П.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИ СТРАНИЦИ.

У насъ нито се печататъ научни данни, които разкриватъ психологията на децата и юношитъ, нито се проучаватъ нашитъ млади отъ психологическо гледище. А даннитъ на психологията сж ония, които ни позволяватъ да знаемъ какво може да добие въ областъта на образованието една или друга училищна възраст, какви методи и сръдства да използваме, каква организация на работата да създадемъ. Безъ даннитъ на психологията училището прилича на строителъ, който издига вѣковни сгради отъ вода и въздухъ като строи върху пѣськъ. Ето защо, редакцията създава тѣзи психологически страници, дето ще дава данни за психологията на младитъ отъ раждането до тѣхното пълнолѣтие.

Какво е характерно за новороденото и за детето до една година? Има ли детето още сега прояви, които означаватъ, че

¹⁾ Джонъ Дюи — Психология и педагогия на мисленето — стр. 121.

се подготвя образованието му по-късно, през училищния период или, което е по-важно, че развоят и неволното му образование се почва веднага съ раждането му? Може би, някому ще се види чудно, но науката психология ни дава данни, които позволяват на педагога, а от там и на подготвения у-ль, да се убеди, че като живее и се развива, детето се образова, а като се образова, то се развива и живее още по-усилено. И така се натрупва онзи капиталът от сили и умения, интересни стремежи, единствено чрез които образованието въ училището става възможно. Ето данни въ полза на това разбиране.

Въ своята книга „Kindheit und Jugend“ Т. Бюлеръ дава данни за типичните прояви на детето от момента на раждането му, докато навърши една година:

ТАБЛИЦА № 1.

Възраст въ месеци	Сънъ и състояние на дрѣмка	Отрицателни реакции	Положителни реакции	Спонтанни реакции	Вс.
00	88.70%	7 %	3 %	1 %	100%
03	76.8	12	8.2	2	100%
06	56.1	8.4	8.5	27	100%
09	57.5	7.3	7.7	28	100%
1 год.	55	6.4	7.6	31	100%

Какво значатъ тия проценти?

Следното. 1. Изучаватъ се реакциите на детето презъ цѣлия денъ и се групиратъ на: сънъ и дрѣмка, отрицателни реакции, положителни и спонтанни. Първата група (сънъ и дрѣмка) нѣма защо да се уяснява. Отрицателни реакции сж ония, които сж плодъ не на потици отъ тѣлесната и духовна природа на детето, а се явяватъ като принудителенъ отговоръ на въздействия отвънъ. Напр., вратата се трѣсне и детето трепне; — трепването е отрицателна реакция; падне силенъ лжчъ въ лицето му и то върти глава, мръщи се, плаче; наклони се много и внезапно тѣлото му, детето се сепва уплашено. Ето това сж отрицателни реакции — чрезъ тѣхъ то несъзнателно и неволно отговаря на външните дразнителни и, се опитва да се спаси отъ опасния за него дразнител или вредното за него положение. Безъ тѣхъ то не би реагирало. Тѣзи реакции не доближаватъ детето до свѣта, не установяватъ връзка между свѣта и детето, а го отчуждаватъ отъ свѣта, скжсватъ връзките му съ свѣта. Положителни сж обратните реакции — то чрезъ тѣхъ си създава връзки съ свѣта, макаръ подбудите за тия реакции и да сж външни. Напр., поставяме пржчка до отворената ржка на детето — то я хваща и държи известно време. Или, детето плаче, чува се музика, то се успокоява и притихнало слуша. Очевидно въ такива случаи детето заздравява връзките си съ свѣта. Спонтанни сж пъкъ реакциите, които протичатъ по вътрешни подбуди, независимо отъ сънните и дразнителните. Напр., детето спи и въ съня си непрекъс-

нато движи ржички, крачета, мръщи се, събуди ли се пъкъ и чувствайки, говоръ. почва да внимава, насочва вниманието си къмъ съответнитѣ обекти.

Отъ табл. № 1 виждаме, че новороденото прекарва преди всичко въ сънъ и дрѣмка и отрицателнитѣ реакции сж най-многобройни — 7%. Значи, животътъ на детето почва съ липса на съзнателни прояви, почва, така да се изразя, съ мрежа на несъзнанието и реакциитѣ, които значатъ, че то е преди всичко е пасивно, страдателно същество. Положителнитѣ реакции на детето сж едва 3.3%, а спонтаннитѣ още по-малко — 1%.

Но вече въ края на третия месецъ положението рѣзко се промѣня: сънътъ и дрѣмката обгръщатъ 76.8% отъ живота на детето т. е. 23.2% отъ времето си то прекарва въ будно състояние, срещу 11.3% за новороденото. Отрицателнитѣ реакции сжщо се увеличаватъ — 12%, но заедно съ това се увеличаватъ и положителнитѣ (ставатъ 8.9%), както и спонтаннитѣ (ставатъ 11%). Или, макаръ и на 3 месеца, детето е още въ висша степенъ пасивно и страдателно същество, неговата будностъ, активностъ и спонтанностъ, а то ще рече, неговата независимостъ бързо се увеличава. Ето защо, когато то е вече на 1 год. сънътъ и дрѣмката обгръщатъ само 55% отъ неговото време презъ деня, отрицателнитѣ реакции спадатъ на 6.4%, а спонтаннитѣ се увеличаватъ за тѣхна смѣтка и за смѣтка на положителнитѣ, както и за смѣтка на съня и дрѣмката му — ставатъ 31%. Съ други думи, връзкитѣ на детето се увеличаватъ, но връзкитѣ плодъ на вътрешни подбуди и, следователно, то стана още по-независимо.

И наистина, тѣлесниятъ и духовниятъ развой на детето се движи по линията на следния законъ: детето действува все повече подъ влияние на вътрешни подбуди, които постепенно осъзнава и затова дейността му става планова; дейността му го сближава съ свѣта (природа, хора, култура) и връзкитѣ му съ него се затвърдяватъ — увеличаватъ се по брой, задълбочаватъ се. Ето данни отъ нашата действителностъ.

София, трамвай № 4, който минава презъ срѣдата на столицата. Въ трамвая влиза млада майка съ момиченце на една година и 10 месеци. Детето по свой починъ се качва на пейката, застава съ лице къмъ прозореца, хваща се за пржчикитѣ предъ стъклото и устремява жадно очи навънъ. Наблюдавамъ го. Следи внимателно отъ трамвая и малкото му, свежо лице е одухотворено ту отъ спокойно съзерцание и радостъ, ту отъ живо любопитство и изненада. Понѣкога то се обръща къмъ майка си и се опитва да задава въпроси.

Но то не живѣе само въ свѣта вънъ отъ трамвая: появата на ново лице, говорътъ, смѣхътъ, падането на монетитѣ... всичко вътре въ трамвая отъ този родъ го привлича и то напомня апаратъ, който иска да снѣме всичко околно.

Майката се опитва да го отдѣли отъ прозореца, за да се стори мѣсто на друго лице да седне: ржичкитѣ на детето се хващатъ още по-здраво за пржчикитѣ и погледътъ му става безпокоенъ и упоритъ.

1022/955

17

Тази дълбока и трайна потребность да се общува със свѣта не е присъща само на едно дете: тя е свойствена на всички здрави поне сръдно умни деца и въ нея е залогътъ за развой и образованието на младитѣ. Като съзнавахъ отдавна това, решихъ да събера данни за този изследователски стремежъ на децата и почнахъ наблюдения и записване на даннитѣ въ момента: като пжтувахъ често съ трамвая изъ София записвахъ още тамъ децата съ лице къмъ прозореца или съ лице навътре, безъ да се интересуватъ отъ околния свѣтъ. Наблюдението почнахъ на 1. 8. 1941. год. и го приключихъ на 1. 8. 1942. год. Ето даннитѣ за това време.

ТАБЛИЦА № 2.

Децата по възраст:	Всичко наблюдавани деца:	Съ лице къмъ прозореца и интересъ къмъ свѣта	Не съ лице къмъ прозореца, равнодушни
отъ 1 год. до 14 год.	242	234 = 96.69 %	8 = 3.30 %

Преди да привърша нека подчертая: 1. Децата съзерцаваха и наблюдаваха всичко предъ погледа имъ или онова, което така или иначе възприемаха. 2. Поставяха какви ли не единъ отъ другъ по-чудни и важни въпроси за всичко околно. 3. Стремѣха се да си обяснятъ неясното за тѣхъ, строеха предположения. 4. преценяваха много отъ наблюдаваното изказваха своитѣ присъди. Накжсо: тѣ живѣеха съ свѣта, който ги заобиколя, опитваха да го опознаятъ, колкото се може по-добре и добиятъ лично отношение къмъ него.

Разбира се, тѣхнитѣ реакции спрямо свѣта не се свършваха съ преживяното въ трамвая: често слушахъ, че слѣзли отъ трамвая, децата продължаваха беседата си съ близкитѣ.

За онзи читателъ който, умѣе да разбира данни като посоченитѣ въ тѣзи страници, се изясняватъ много въпроси. Първо, децата, по силата на своя естественъ развой, все повече навлизатъ, така да се каже, въ свѣта и връзкитѣ имъ съ него се увеличаватъ, засилватъ се. Второ, благодарение на това, тѣ добиватъ надеждни познания, развиватъ духовнитѣ и тѣлеснитѣ си сили, поставятъ си задачи за изпълнение, работятъ тѣлесно и духовно, сближаватъ се съ природата, хора и култура. Трето, постоянно се образоватъ, независимо отъ това кжде и кога сж. Четвърто. Но, което е особано важно — развоятъ и образованието имъ протичатъ непринудено, съ увеличаващото се тѣхно съзнателно участие, а не подъ знака на тѣлесната или духовна принуда. Пето, при това, тѣ не се развиватъ едностранчиво, само като умъ или чувство. Напротивъ, развиватъ се всестранно: по пжтя на личнитѣ усилия тѣ добиватъ познания и метода за решение на въпроситѣ; обогатяватъ езика си; изпитватъ различни чувства; заздравяватъ волята си; изострятъ нравствения си усѣтъ.

Онова, което излагамъ тукъ, не е свойствено само на младитѣ, но този въпросъ тукъ, за възрастнитѣ не ни занимава.

Оп. БИБЛИОТЕКА - гр. Сталин

2

Ив. Великовъ — Севлиево.

КАКЪ ТРѢБВА ДА СЕ ГОТВИМЪ ЗА НОВАТА УЧ. ГОДИНА.

Пакъ започваме работа въ народното училище. Както лани, така и сега, започваме съ безпокойство. Въ учителскитѣ срѣди по-нѣкога липсва задълбочаване въ дидактиката и методиката.

Малкитѣ палавци, обаче, не искатъ да знаятъ за това положение. Тѣ отново огласяватъ съ веселитѣ си чуроликания и пѣсни заглѣхналитѣ училищни сгради и дворове. Тукъ новопрекрачилитѣ училищния прагъ първачета плахо огледватъ училищнитѣ вещи и съ боязънь посрѣщатъ учителя си. Тамъ, опитнитѣ имъ другари отъ по-горнитѣ отдѣления свободно разговарятъ и даватъ изразъ на чувствата си.

Тази привлѣкателна картина неволно заразява добрия учителъ и буди купъ мисли. Сърдцето му неволно започва да трепти, защото живитѣ погледи на дошлитѣ деца искатъ отъ него да задоволи любопитството имъ и да имъ дава нови знания. При това положение, въпрѣки тежкитѣ условия, той се чувствува задълженъ да търси начини и срѣдства за такова обучение, което да дава прѣсторище на детската душа и възможности за правилно умствено развитие.

Не само добриятъ учителъ, а всички учители сж длъжни въ началото на годината да се замислятъ сериозно върху начина на обучаването презъ течението на цѣлата учебна година. Всѣки учителъ трѣбва да си зададе въпроситѣ: Какъ трѣбва да се преговори материала, които е разработенъ и заучванъ презъ предната година? Какви срѣдства трѣбва да се употребятъ за разработване на новата материя, за да може тя да се усвоява отъ децата и да се получаватъ добри резултати? Какъ трѣбва да се постъпи съ децата въ първо отдѣление, за да обикнатъ училището и знанията?

Първата работа, която трѣбва да извърши учителя, като отговоръ на зададенитѣ въпроси, е да подреди добре и да разпредѣли разумно учебния материалъ по всички предмети, които сж предвидени за отдѣлението или класа който ще ръководи.

Работата за това подреждане и разпредѣление не е лека. За да може да я извърши успѣшно, учителътъ трѣбва да знае много добре каква целъ се преследва съ всѣки учебенъ предметъ и какво е душевното развитие на ученицитѣ, на които ще се дава учебната материя.

За да може да извърши добро и пълно разпредѣление на материала, учителътъ трѣбва най-напредъ да проучи по отдѣлно материала на всѣки учебенъ предметъ, като се справи съ програмата, въведенитѣ учебници и съответнитѣ ръководства.

Следъ това трѣбва да групира около една интересна и значителна тема сродния материалъ по всички учебни предмети. Напр., около темата „Родно мѣсто“ (градъ или село); по предметно учение въ II отдѣление ще групира „Наше село“ или „Родна кжца“ (по четене); „Хубаво е нашето село“ (разказче по писане); „Родна кжца“ (по пѣние); „Нашата кжца“ (по рисуване); „На-

шата къща и двора ѝ“ (по моделиране); „Какво си купихме за дома“ (по смѣтане); „Какво работимъ у дома“ (по говорни упражнения и жнения).

По сѣщия начинъ трѣбва да се подбиратъ интересни и живи теми, около които ще се групира материала за другитѣ отдѣления. Напр., по родинознание въ трето отдѣление учимъ за „Нашата гора“. Около тази интересна тема трѣбва да се групиратъ: Статийка за гората, съчинение за „Нашата гора“, рисуване изгледъ отъ „Нашата гора“, нѣкои дървета и животни въ гората (природознание), моделиране наблюдавано дърво въ гората, форми на стѣбла въ гората (формознание), задачи за продадени дървета и дърва отъ гората (смѣтане) и пр.

Наредъ съ сродството на материала, който трѣбва да се групира около една централна тема, учителътъ трѣбва да има предвидъ и сезонитѣ, презъ които известенъ обектъ расте или живѣе и може да се наблюдава. Всѣки обектъ трѣбва да се изучава презъ сезона, когато той живѣе, расте или се търси.

Така групиранъ и подреденъ учебниятъ материалъ дава възможность за леко методическо обработване и за държане вниманието на ученицитѣ будно.

Втората грижа на учителя трѣбва да се изразява въ намиране най-подходящъ начинъ за преговаряне и разработване на материята (въ горнитѣ отдѣления) и за привличане първацитѣ къмъ себе си и училището. За да добие резултати той трѣбва да използва опититѣ и изводитѣ на съвременнитѣ психолози, педагози и методици, които единодушно подчертаватъ, че ученицитѣ дошли въ училището въ началото на учебната година, обикватъ него, реда и работата, проявяватъ интересъ и ставатъ самотейни и активни само тогава, когато учителътъ си служи съ най-естественъ и най-природосъобразния начинъ на работа и въздействие върху тѣхъ. А този начинъ на работа и въздействие се изразява въ излети, наблюдения и преживявания, които трѣбва да се използватъ за непринудени говорни упражнения, беседи, съчинения, рисуване, пѣене и пр. Това положение трѣбва да се има предвидъ отъ учителитѣ въ всички видове народни училища. Най-много, обаче, трѣбва да го съблюдаютъ учителитѣ въ първоначалнитѣ училища, тъй като ученицитѣ не могатъ да мислятъ отвлѣчено и не проявяватъ интересъ къмъ сухи и безжизнени запитвания, разказвания и поучения.

Щомъ приемаме, че въ основата на учебната работа трѣбва да стоятъ излети и наблюденията, смѣтаме се за задължени да посочимъ конкретно какъ трѣбва да започваме новата учебна година.

Въ първо отдѣление презъ първитѣ 2—3 седмици трѣбва да се правятъ къси разходки и да се използва виденото и преживѣното отъ децата. Освенъ това, трѣбва да се водятъ приятни беседи, да се разказватъ приказки и др. Постъпвайки така, неусѣтно привикваме децата да развържатъ езицитѣ си и да разказватъ случки и лични преживявания, да пѣятъ, да рисуватъ и пр. Постигне ли се това лесно можемъ да преминемъ къмъ по-системна работа.

Въ второ отделение излетитъ и разходжитъ трѣбва да бждатъ по-дълги. Въ връзка съ наблюденията въ работилницитѣ, занаятчийскитѣ дюкяни, кооперациитѣ, колониалнитѣ магазини и др. (въ града или селото) и съ работата на земеделцитѣ, лозаритѣ, градинаритѣ и др. (на полето) се водятъ беседи и се наблѣга на особенитѣ положения, които обхващатъ материала по предметно учение, смѣтане, четене, пѣние и др. въ първо отделение. Следъ това въ учебната стая се провѣрява доколко ученицитѣ сж запомнили наблюдаваното и преживѣното. После се водятъ беседи и въ тѣхъ се вплитатъ статийки и стихотворения, учени въ първо отделение, съставятъ се задачи, рисуватъ се подходящи картинки, предмети и др., пѣятъ се пѣсни, съставятъ се колективни разказчета (съчинения) и пр.

Значи работата по преговарянето трѣбва да се води така, че центъра да бжде излета и добититѣ отъ него наблюдения и преживявания. По него се построява беседата и се вплитатъ материалитѣ, изучавани предшествуващата година въ първо отделение.

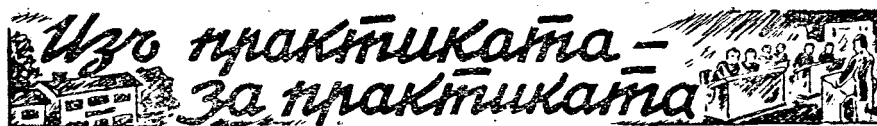
Въ по-горнитѣ отделения (трето и четвърто) пакъ трѣбва да се постѣпва по сжщия начинъ. Разликата трѣбва да се състои въ следното: учителятъ предварително си подбира нѣколко обекти за наблюдение. Тѣзи обекти трѣбва да се подредятъ така, че да обхващатъ последователно материята, която е изучавана въ предшествуващото отделение. Въ едни центъра ще бжде околната природа и растенията въ нея. Въ други ще изпъкватъ работитѣ, занаятитѣ и взаимоотношенията на хората въ селището (земеделие, градинарство, скотовѣдство, търговия и др.). Въ трети ще се спре на старинитѣ и преданията.

Въ връзка съ направенитѣ излети и наблюдения за всѣки обектъ трѣбва да се поправятъ концентрични въпроси, да се правятъ бележки въ системнитѣ тетрадки и възъ основа на всичко това да се води беседа въ учебната стая и да се вплита материала по всички учебни предмети.

Нашата мисль е ясна. Ние отричаме преговора на материала въ форма на сухо препитване въ учебната стая. Ние подържаме преговарянето въ началото на учебната година да се основа на системни излети и наблюдения. Така трѣбва да започваме учебната година.

Следъ преговора се пристѣпва къмъ разработване на новия материалъ по учебнитѣ предмети, предвидени въ съответното отделение или класъ. И тукъ изходната точка при разработване на всѣка методическа единица трѣбва да бждатъ изпититѣ и наблюденията. Напр. предстои да се разработва темата „Родното мѣсто и роднатъ околностъ“ (родинознание въ III отделение). Предприемаме единъ излетъ съ цель да оглеждаме и наблюдаваме всичко по забележително изъ родната околностъ. После въ учебната стая беседваме върху наблюдаваното, систематизираме и подреждаме добититѣ знания и правимъ необходимитѣ изводи. Следъ това изработване статистика за родното мѣсто (четене), пишемъ разказче (съчинение) за родното мѣсто (писане), съставяме задачи и ги решаваме (смѣтане), рисуваме нѣкой кжтъ изъ родното мѣсто и пр.

По сжщия начинъ трѣбва да се разработва цѣлата програмна материя. Признаваме за това е потрѣбенъ голѣмъ трудъ и повече време. Онзи учителъ, обаче, който е подготвенъ добре методически, владѣе добре учебната материя и се вдълбочава въ нея не само ще преодолѣе трудноститѣ, но ще съумѣе да подтикне ученицитѣ къмъ творческа работа. Нека не забравяме, че само посрѣдствомъ този начинъ на обучение знанията, които даваме на ученицитѣ сж интересни, живи, свързани съ живота, а учебната работа представлява радостъ, животъ, дейность и творчество.



Д. Димитровъ.

ОБРАЗОВАТЕЛНИ ИЗЛЕТИ

I.

Имаме предъ очи близкитѣ излети и обикновенитѣ разходки, на които учителитѣ често, а нѣкои отъ родителитѣ ежедневно извеждатъ децата си и които, и еднитѣ и другитѣ, мотивиратъ образователно. Казва се: да видятъ, да чуятъ, да се образуватъ. На пръвъ погледъ всичко изглежда правилно и добре подхванато. Поставена е целъ, намѣрено е срѣдство и то се използва.

Въпрѣки това ние сме на мнение, че тукъ има много неясни нѣща и неправилни постѣпки. Учителътъ обикновено отвежда децата до обекта, спира вниманието имъ на неговитѣ особености и ги върне обратно. За характера на самитѣ беседи ще кажемъ, че тѣ сж монотонни и отвлѣчени и безъ връзка съ психическия животъ на децата. Тамъ не става въпросъ за нѣкакво възпроизвеждане и преработване на виденото и чутото. Щомъ е така, то не може да бжде проумено и задържано, а камо ли да бжде по-късно използвано. При родителскитѣ извеждания това още повече липсва. Обикновено тѣ смѣтатъ задачата си за свършена съ самия фактъ, че сж извели детето си, че сж му предложили свѣта. За тѣхъ е достатъчно детето имъ да върви прилично край тѣхъ и да ги не смуцава и дразни съ въпроситѣ и желанията си. Ако то често прибѣгва до родителскитѣ освѣтления, ако иска помощъ за ориентиране въ многоликия свѣтъ нему се прави и забележка, обвинява се въ неприличие. Съ други думи, то е оставено само на себе си. Всѣки ще се съгласи, че и еднитѣ и другитѣ, и учителитѣ и родителитѣ, често само разпиляватъ на своето и на децата време и че на това трѣбва да се тури край.

Основниятъ недостатъкъ на споменатитѣ излети и разходки е въ положението, че се провеждатъ несъобразено съ характера и особеноститѣ на възраста. Всички знаемъ, че детето минава презъ нѣколко степени на развитие. Въ всѣко отъ тѣхъ то е твърде различно отъ това, което е било или ще бжде презъ останалитѣ. Особено бие на очи различието на детскитѣ психически нужди. Изходимъ ли отъ тѣхъ ние наблюдаваме нѣколко особени възрасти въ всѣко обикновенно дете.

Най-първа е възрастта на сѣтивнитѣ психически нужди. Сега детето е насочено изключително къмъ външнитѣ впечатления, които сѣтивата могатъ да му доставятъ. То изпитва просто гладъ за сѣтивни впечатления, иска все нови и нови такива. Сега е времето, когато то се учи да възприема, различава и именува

нѣщата. Това продължава до около 5—6 годишна възраст, или предучилищното време.

Идва следъ това възрастта на прекаленото любопитство. Сега детето е въ първоначалното училище. Тя продължава обикновено до края на това училище, т. е. до къмъ 10—11 години. Простото възприемане и именуване не задоволява вече. Дирятъ се връзките, причините и следствията на нѣщата. Сега е времето на въпроситѣ: „защо“ и „какъ“. Сега то проследява развитието на живота, на труда и работата на хората, движението на машинитѣ и последицитѣ отъ всичко това.

Дойде ли времето на обособенитѣ психични нужди, детето е вече въ прогимназията. Тази възраст продължава до 13—14 години и завършва обикновено съ завършване на тази училищна степенъ. Сега детето-юноша твърде много блѣска главата си съ по-сложни проблеми, но винаги ясни и близки, но не и отвлѣчени. Сега то обича да подрежда опита си и сега е времето на разнитѣ сбирки марки, снимки и пр. Много го блазни и притежанието на този родъ нѣща. Забележителни сж внимателността, търпеливостта и старателността въ всѣка подхваната работа.

Има, разбира се, що да се каже и за особеноститѣ на младежката възраст. Ние, обаче, ще я изоставимъ, понеже имаме предъ очи работата въ нсновеното училище. За да завършимъ тукъ, ще кажемъ, че посоченитѣ граници на отдѣлнитѣ възрасти не сж тъй строго ограничени и важатъ само за детето въобще, а не и за отдѣлното такова. При единичното дете може тази или онази, или и всичкитѣ поменати възрасти да подраняватъ, да закъсняватъ и да не съвпадатъ съ посочената календарна схема. Едно, обаче е сигурно, всѣко обикновено дете минава тѣзи степени.

Уреждането на образователнитѣ излети и разходки трѣбва да се съобразява съ поменатитѣ особености и възрасти. Въ възрастта на сѣтивнитѣ психически нужди ще даваме възможность за усѣщания: виждане и чуване, опипване и пр. Главната ни цель ще е обогатяване съ представи и слова. Последното ще развие и паметта. Ние сме въ невъзможность да диримъ повече. Въ възрастта на силното любопитство ние ще дадемъ внимание на работата, на живота. Това ще става, като задоволимъ любопитството му, като го възбудимъ и поставимъ въ условия да пита и получи отговора на своитѣ безбройни вънроси: защо и какъ. Детето трѣбва непременно да се насочи къмъ изразяване на своитѣ преживявания. Разказване, рисуване, моделиране, пѣние и пр., всичко това трѣбва да следва виденото и чутото. Въ възрастта на обособенитѣ психически нужди трѣбва да установимъ действителнитѣ временни наклонности на юношитѣ. Знаейки това, ние ще ги поставимъ въ условия да разширятъ и се насочатъ въ полето на наблюдението си, да углѣбятъ своитѣ понятия и размисли. Задоволимъ ли вкусоветѣ къмъ тѣзи или онѣзи обособени влѣчения, особено посрѣдствомъ тъй нареченитѣ центрове на интересъ, ние сме създали условия за развитие на обособенитѣ псих. нужди.

III

Минемъ ли на срѣдствата за постигане на горнитѣ цели, ще кажемъ, че най-вече тѣ, трѣбва да бждатъ съобразени съ споменатитѣ по-горе възрасти.

Така въ първата възраст, т. е. възрастта на проститѣ впечатления ние ще вървимъ съ детски лжкатушенъ ходъ на наблюдение и именуване на предметитѣ. Наблюдавайки блѣскавитѣ нѣща въ една витрина, ние веднага ще пренесемъ вниманието си върху бѣгащето по улицата куче или конь, за да се върнемъ мигъ следъ това на „леличката“, която изтупва дрехи на балкона. Другъ пжтъ наблюдавайки и именувайки уредитѣ съ които коларътъ товари колата или управлява коня ще насочимъ вниманието си върху летящия въ небето самолетъ съ всичкия детски интересъ къмъ него. Бидейки въ полето, ние ще опитваме дѣхътъ на цвѣтята ще говоримъ за пчелицитѣ по тѣхъ, ще търкаляме камъни, ще се замѣряме съ круши и пр. Вървейки по шосето ние ще се дивимъ на безкрайната „паяжина“ (телеграфната жица) ще говоримъ за бѣлитѣ чашки по телеграфнитѣ стълбове, ще слушаме пѣсенята на жицитѣ по тѣхъ, за да минемъ къмъ летящия по пжтя автомобилъ и дигнатия отъ него прахъ, а най-вече подражание на неговата сирена; Въ връзка съ тия дейности ние ще го учимъ да не троши стѣкла на прозорцитѣ, да не хаби цвѣтята и да не мжчи животнитѣ. Да напомнимъ, разговоритѣ и именуванята ще ставатъ на пълень и ясенъ говоръ, а не на стенографски и глезливъ езикъ при нѣкои деца и родители. Времето и сезона не трѣбва да сж прѣчка за нашитѣ излети. И зиме и лѣте, и въ пекъ и въ студъ, и въ дъждъ и въ вѣтъръ, следъ като сме взели съответнитѣ предпазителни мѣрки, ние ще правимъ наблюденията си. Детето трѣбва да види свѣта въ цѣлия неговъ видъ и образи.

Друго, което не трѣбва да се забравя е изразната дейность, която трѣбва да последва наблюдението. Ние трѣбва да дадемъ възможность, а ако детето не се е увлѣкло да го увлѣчемъ въ възпроизводителна дейность въ връзка съ това, което е видѣло и чуло. За цельта детето трѣбва да има свое домашно кжтче, кждето то ще натрупа събранитѣ отъ него предмети. Когато не е на излетъ то често ще се насочва къмъ струпанитѣ тамъ предмети, ще имъ говори, ще говори и на насъ и всичко това ще възобновява и задълбочава преживѣлицитѣ му презъ време на излета. Тази последна дейность има и това значение, че единъ видъ удължава времетраенето на излета и го вплита въ повседневния животъ на детето.

IV

За учителя отъ първоначалното училище, най-важни сж срѣдствата на втората възраст. Тя е възрастта на любознателността и затова особено важна е тукъ областята, изъ която ще черпимъ знания. Тя трѣбва да не е отвлѣчена и еднообразна, нѣщо което я прави да не е по силитѣ на децата. Тука много често се грѣши. Тука ние сме имали случай да се заведатъ децата за наблюдаване въ химически кабинетъ и да имъ се показватъ уредитѣ тамъ, които никога не казватъ нѣщо на 10-годишнитѣ деца.

Друго изискване е да се изясни и постави по детски предъ самитъ деца целъта на излета. Излетътъ не трѣбва да се прави докато детето не заживѣе съ целъта и не ни предложи планъ за изпълнението му. Излетътъ се прави когато се осъзнае като нужда отъ самитъ деца. Излетитъ ставатъ обикновено съ нуждитъ на обучението по родинознание и естествознание. Посещаватъ се работилници, музеи, ботанически или зоологически градини, гората, воденицата, пазара, и пр. Всичко това сж все отдѣлни области, сж нѣщо като центъръ на интересъ.

Искаме, напримѣръ, да посетимъ зоологическата градина. Къмъ това ще ни наведе изучаването на нѣкои трудно наблюдаеми животни. Ние трѣбва да поведемъ работата тъй, че децата да почувствуватъ силно желание да ги видятъ. Въ беседата за това ще стане дума за градината. Решението да се отиде тамъ ще наведе на редица въпроси за правилното наблюдение, и въ това число непременно до бележникъ за записвания и скици. Другъ пжтъ за излета ще е нужно кутия за насѣкоми или растения и разни други нѣща. Самото наблюдение трѣбва да се подхване тъй, че да насочва и върху подробноститъ. За целъта учителътъ самъ задава въпроси, отговаря си, ако детскитъ въпроси защо и какъ му се видятъ недостатъчни. Ако наблюдението се ръководи отъ нѣкакъвъ уредникъ или специалистъ, въпроситъ се задаватъ нему. Накрай, ако се намираме въ нѣкаква работилница, трѣбва да дадемъ възможностъ на децата да опитатъ работата съ сѣчивата.

И тукъ най-важна е работата, която се върши следъ излета. Тя се изразява въ словесно възпроизвеждане на виденото и чуто, въ рисуване и моделиране, въ илюстриране текстове и пр. Ще се спремъ на всичко, което е поразило децата и имъ е оставило дълбоко впечатление. По този начинъ тѣзи впечатления ще се закрепятъ за дълго. Всичко трѣбва да се прави саморжчно, учителътъ само ще окуражава и насочва.

V.

При работа съ децата отъ възрастъта на обособенитъ интереси ще се употребятъ по-други сръдства. Особено тукъ, работата трѣбва да се завърти около нѣкой центъръ на интересъ. Така, ако искаме да изучимъ нѣкой исторически паметникъ, първо ще наведемъ децата на мисълъта за посещението му. Нуждата отъ това ще ни доведе до повече или по-малко продължителна беседа. Това ще усили желанието за посещение, което ще ни принуди да си съставимъ планъ на работата. Въ връзка съ провеждането му, ще се снабдимъ съ нуждитъ материали. При посещението ще си държимъ бележки, ще скицираме, ще съберемъ малки исторически обекти. Ако отъ това мѣсто има снимки ще научимъ на ученицитъ да си купятъ това което имъ хареса. Въобще, ще поставимъ ученицитъ да възприематъ обекта съ всичкитъ си сѣтива, съ цѣлата си душа.

Обработката следъ излета се изразява въ насочване децата къмъ четене книги и събиране документи, свързани съ истори-

ческия обект. Тъ трѣбва да направятъ отчетъ писмено, като го илюстриратъ съ скици, картини и снимки. Въ всичко, разбира се, ще искаме грижливо изпълнение, като дадемъ свобода относно времето за изпълнението.

Ако сме си поставили за задача да посетимъ една механо-техническа работилница, ще постѣпимъ приблизително по сѣщия начинъ. Първо беседа и създаване интересъ къмъ нея. Правятъ се преположения за това, което би се видѣло и узнало тамъ. При самото посещение се наблюдаватъ сѣчивата и машинитѣ и работата съ тѣхъ, а ако нѣма опасностъ, дава се възможностъ и на ученицитѣ да опитатъ да работя. Учителътъ постоянно задава въпроси и насочва вниманието на евентуални подробности, които ученицитѣ биха пропуснали. Бележницитѣ и тетрадката за скици пакъ сж въ ржцете на ученицитѣ. Не трѣбва да се оставя всичко на паметъта. Тя често изневѣрва.

Много сж образователнитѣ резултати, които могатъ да се извлѣкатъ отъ една подобна разходка до механо-техническата работилница, особено ако подхванемъ работата така, че майсторътъ, вещото лице, да дава пълни и ясни обяснения. Знаемъ, че децата отъ тази възраст се твърде много увличатъ отъ механотехничнитѣ тайни. Едва ли има младежъ, който да не е правилъ нѣкаква машина, да не е създалъ такава, като се почне отъ обикновената тенекиена свирка и се стигне до днешнитѣ радио-апарати. Бронза и желѣзото, пилата и чука най-много се търсятъ отъ децата на тази възраст.

Ако сме си поставили за цель да посетимъ и изучимъ нѣкоя мѣстностъ като жизнено единство, съ нейнитѣ хълмове и долини, съ нейнитѣ растения и животни и пр. ще постѣпимъ приблизително по сѣщия начинъ, като почнемъ пакъ съ беседа, създаване интересъ и накрай посещение, направено по планъ. Ще си вземемъ редица инструменти улесняващи задачата ни: далекогледъ, чукъ за разбиване на минерали, прибори за хващане и носене на насѣкоми, растения и пр. Ще сме установили, разбира, се и приблизително кое кжде ще намѣримъ. При самия излетъ ще оставимъ голѣма часть отъ децата да проведатъ наблюденията си, както тѣ смѣтатъ за удобно, като държимъ смѣтка за цѣлостта на групата ще ги оставамъ да тичатъ скитатъ и преживѣятъ редица случки. Само въ такъвъ случай ще се обогатимъ съ впечатления, каквито ни сж нуждни. Бележницитѣ сж наложителни и тука. Пакъ ще ги пълнимъ съ словесни сведения, скици и други подобни.

Следъ излета ще се интересуваме отъ събраното и узнатото. Така ще задържимъ вниманието на ученицитѣ по-дълго върху наблюдавания обект. Въ всичко, обаче, ще уважаваме, както детето, така и неговитѣ занимания. Само когато види сериозно отношение къмъ себе си и занятията си то имъ се отдава съ сърце.

VI.

Нашиятъ народъ е създалъ поговорката: пълни очи, праздни ржце. Тя се употребява въ много случаи, както красиви, тъй и некрасиви. Употребяватъ я и въ случай, когато дадено лице следъ като е много ходило, видѣло и чуло пакъ не е поумнѣло. Тогава

тя може да получи формата: пълни очи праздна душа и е особено изразителна за разходките и излетите, които за сега мнозина правят. Тяхните питомци виждат, чуват, усещат, т. е. пълнят очите (свѣтивата) си. Полученото, обаче, не се обработва, не се възприема по психологическите закони и затова душите им сж праздни. Психологията ни учи, че въ съзнанието остава сато онова, което тя е почувствала като нужда, къмъ което е проявила интересъ. Задоволяване на психическите нужди има две степени: възприемане и изразяване. Безъ последното нѣма опитъ и съзнание. Собствено, оставено въ естествено състояние на нѣщата, това изразяване непременно следва възприемането. Намъ ни само освенъ да не му прѣчимъ. Това ще стане като създадемъ условия за изразяване.

Нашите разходки и излети ще сж полезни, когато децата почувствуватъ и пожелаятъ да ги направятъ, когато възприематъ и съответно изразятъ своите преживявания. Речемъ ли да ги направимъ полезни, ние ще трѣбва да вървимъ по посочените пътища. Тогава ще сме създали и условията за пълни очи и пълни души.

Тодоръ Христовъ — Варна.

ВЪЗМОЖНО ЛИ Е ДА СЕ ИЗБѢГНАТЪ ОПРЕДѢЛЕНИЯТА (ДЕФИНИЦИИТЕ) ВЪ ПЪРВОНАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ?

Въ програмата за народните основни училища отъ 1936. г. на два пѣти се забранява употребата на определения (дефиниции) въ първоначалното училище. На стр. 30., когато се говори за обучението по граматика, изрично е казано: „Въ отдѣленията не бива да се даватъ изобщо никакви определения“. А на стр. 60., въ връзка съ обучението по формознание, пише: „Понятията въ форма на дефиниции не се даватъ“.

Ще се опитамъ да докажа, че това практически е невъзможно и фактически не се спазва отъ учителите.

Преди всичко, има дефиниция и дефиниция, сиречь едната да е научно вѣрна и пълна, а другата да е недотамъ издържана научно, но пъкъ да е достъпна за децата. Ето, наприкладъ, две определения на понятието окръжностъ:

1. Границата, къмъ която се стреми единъ правиленъ многогълникъ, като удвояваме безброй число пѣти страните му, се нарича окръжностъ.

2. Крива затворена линия, на която всички точки сж еднакво отдалечени отъ срѣдата ѝ, се нарича окръжностъ.

Очевидно е, че втората дефиниция лесно може да се изведе и разбере отъ всеки третоотдѣленецъ.

Но нека обсъдимъ въпроса за обучението по граматика.

Възможно ли е да се овладѣе правописътъ, наприкладъ, безъ да се знаятъ цѣль редъ правила? Очевидно — не. Защото още въ първите часове на първо отдѣление вече сж въ ходъ известни правила: всѣко изречение започва съ голѣма буква и завършва

съ точка; имената на хората, градовете, рѣките и пр. се пишaтъ съ голѣма буква; когато думата завършва на съгласна, накрая пишемъ ъ или ѣ, които не се четатъ; ѣ предъ сричката та не се чете и пр., и пр.. Тѣзи правила, както си му е редътъ, ставатъ все повече и повече въ второ, трето и особено четвърто отдѣление. Защото, повтарямъ, безъ тѣхъ е абсолютно невъзможно да се овладѣе правописътъ. Това, дето нѣкои го разправятъ, че имали „усѣтъ“, че ржката „сама“ пишела вѣрно, че правилата само забръквали човѣка и т. н. е праздна приказка, на която никой не бива да дава цена. То се знае, че, ако едно правило не е изведено и усвоено, както трѣбва, ползата отъ него е съмнителна, но пъкъ още повече сме длѣжни да знаемъ, че безъ правила (закони) не може да съществува никакъвъ разуменъ и сигуренъ правописъ.

Но сега идваме до другъ въпросъ: съществува ли зависимостъ между правило и опредѣление (дефиниция)? Защото, както се посочи, програмата не забранява правилата, а — опредѣленията.

Отговарямъ: съществува! Да вземемъ нѣколко примѣра.

Въ края на изречението, казваме ние на децата, пишемъ точка, въпросителенъ или удивителенъ знакъ. Това правило веднага ни задължава да обяснимъ следъ кои изречения какъвъ препинателенъ знакъ се слага. И ето, неизбежно идваме до необходимостта да дадемъ опредѣление за разказно, въпросително и удивително (заповѣдно) изречение. Не сторимъ ли това, правилото за препинателнитѣ знаци ще виси въ въздуха и ще ни заведе при онзи ученикъ, който написалъ едва въ края на класната си работа редъ знаци, като имъ заповѣдалъ: „Точки, запетайки, удивителни, въпросителни, по мѣстата си — ходомъ маршъ!“

Или, даваме правилото за правописа на сричката те: въ края на глаголитѣ тя се пише съ е, а въ края на другитѣ думи (неглаголи), когато тѣ сж отъ множествено число, се пише съ ѣ. Всѣки учителъ е забелязалъ колко много грѣшки се правятъ въ това отношение, дори отъ голѣмитѣ ученици. Не е ли ясно, че предварително трѣбва да се усвои понятието глаголъ, т. е. дефиницията за него? Едва тогава ще намалѣе употребата на червено мастило. Ами какво да се каже за правописа на прѣката речъ? Нали тя се огражда съ тирета или кавички? Възможно ли е да се познае и правилно да се отдѣли прѣката речъ, ако не ѣ дадено опредѣление? Очевидно — не.

Не по-добре стои въпросътъ съ пълния и непълния членъ. Него вече грѣшатъ и възрастнитѣ. Не е достатъчно, мисля, да се знае, че съществуватъ два члена, а трѣбва добре да се знае кога се пише единиятъ и кога — другиятъ. Пакъ идваме до необходимостта да дадемъ дефиниция на подлога (за сказуемното опредѣление е рано), допълнението и обстоятелственитѣ думи. Продължавайки така, ние ще дойдемъ до заключението, че истинско обучение по граматика и въ първоначалното училище е невъзможно безъ опредѣления. Че това е така, свидетелствува едно блѣсково доказателство: Министерството на народното просвѣ-

щение е одобрило редъ помагала („граматички“), които гъмжатъ отъ дефиниции. По този начинъ, то косвено е поставило подъ съмнение дадената въ програмата забрана.

Не по-иначе стои въпросътъ и съ обучението по формознание. Нима е зле и е непостижимо за детето, следъ като се изведе понятието кълбовидна форма отъ редъ наблюдения и сравнения, да се каже: кълбовидната форма е заградена съ една крива повърхнина. Та това не е нѣкаква суха, абстрактна формула на-трапена на детското съзнание, а е сбитъ изразъ, обхващащъ общото на нѣколко дадености. Но особено необходимо е да се даде (макаръ и упростена) дефиниция на пирамидалната форма. Защото покривитъ на камбанарията и на беседката, едно, че не даватъ „чистата“ форма, но и не се срѣщатъ често (въ пирамидална форма, а не като обекти). Да търсимъ сравнение съ египетскитъ пирамиди е смѣшно.

Въ всички одобрени учебници пъкъ по геометрия за четвърто отдѣление сж дадени дефиниции на жгълъ, перпендикулярни прави, правоъгълникъ, квадратъ, ромбъ, ромбоидъ, тригълникъ и т. н.

Нека, при това, не се забравя, че дефиницията приучва къмъ две много важни нѣща: 1. къмъ пълно изясняване на понятието и 2. къмъ точенъ изразъ. Защото, много пжти, дори ние, възрастнитъ, здравата ще се позабъркаме, ако ни накаратъ да опредѣлимъ нѣкои понятия. Липсува ни необходимиятъ навикъ.

Излишно е, мисля, да изтъквамъ, че като признавамъ по начало нуждата и значението на опредѣленията въ първоначалното училище, азъ съвсемъ не искамъ да се злоупотрѣбвя съ тѣхъ, като се даватъ съ поводъ и безъ поводъ. Напротивъ, налага се да бждемъ пестеливи въ това отношение и особено да внимаваме въ формулирането на дефиницията.

Наистина, практиката отдавна е осветила правото на дефиницията и въ първоначалното училище, но азъ искахъ съ горнитъ бележки да посоча: 1. че това е необходимо и се налага отъ самото естество на образователната работа и 2. да не се стѣга сърдцето на онѣзи колеги, които се боятъ, че нарушаватъ — въ тази точка! — програмата.

Ив. Петковъ — Ломъ.

УРЕДБА И РЖКОВОДСТВО НА УЧЕНИЧЕСКИТЪ ЧИТАЛНИ

Ученическитъ читални все повече и повече се посочватъ въ помощъ на училищното образование и за самообразование. Тѣ сж отлично срѣдство, чрезъ което се дава широко мѣсто на самостоятелността на ученицитъ при образователната работа. Голѣмото значение на ученическитъ читални отъ сега нататкъ ще се оцени, поради което се налага да се изяснятъ целитъ, уредбата и ржководството имъ и да се работи, за да се появятъ въ всѣко училище и станатъ истински огнища на езикова култура и самообразование.

Кресяща е нуждата да се изгражда у подрастващият поколение по-висока родна езикова култура. А това далеч не може да се постигне само с възпитанието на речта вън пределите на учебната програма време: важността и сложността на образователния материал, както и трудностите при обучението, сж от такова естество, че неминуемо налагат допълнителни занятия по родния език. Кому не е известно първостепенното национално образователно и практическо значение на родния език, който е основа на цялостното образование. Кому не сж известни сложността на езиковия материал и мъжнотии при езикообучението? Кому не сж известни, най-сетне, незадоволителните резултати тъкмо при образованието по родния език, с което се твори езиковата култура на бъдещите граждани? Всичко това налага, безспорно, разширяване на учебния материал, задълбочаване вън последния и повече упражнения при образованието по родния език, с което се твори езиковата култура на бъдещите граждани? Всичко това налага, безспорно, разширяване на учебния материал, задълбочаване вън последния и повече упражнения при образованието по родния език.

Безспорно, такова разширение на образователния материал и задълбочаване вън него се налага и при цялостното образование на учениците. Новата дидактика много основателно препоръчва вън случая странична литература, като важно средство за по-добро усвояване учебния материал, било че е даден вън друга форма, било че е разширен и пр. Ние, например, най-добре се спомняме от ученическите години, дори от времето на прогимназията, ония знания, които добрите преподаватели сж ни дали вън разширен вид, или сж ни посочили да прочетем отделни книги по сжщит въпроси. Но това искане на новата дидактика може да бже полезно, не коаго вън учебния процес се поръчва само да се прочете това или онова съчинение, а когато се направи още една стъпка — да се достави, подреди този извънкласен материал и се подпомогнат учениците да разберат посочената дидактическа литература откъм съдържание и език.

По този начин вън учениците от рано се посъва семето на самоучението, а от тук — и на самообразованието. Нужно ли е да се изтъква силата на самообразованието? Вън биографиите на велики мислители, общественици, писатели и художници дори, се вижда, какъв грамаден дял вън издигането им е изиграло самообразованието? А сигурно не сж малко хората, които, макар и завършили високо образование, не сж отбелязвали значителна дейност, поради това че не сж продължили, успоредно с получаване образованието и след това, да се самообразоват! Училището тръбва да има пред вид това и да насажда с време интерес и потици към самообразование. Да се посочва само, че тръбва да четете литература извън учебниците, не е достатъчно: нужно е по-системна работа — да се открие за духовния поглед на чениците мощната сила и голъмото значение на самообразованието за усъвършенствуването на човъка вън тая или оная област вън живота.

По тия причини училището въ ново време доби новъ обликъ — създадоха се редъ извънкласни занятия: раздаване книги на ученицитъ за прочитъ отъ общата или класна библиотека; ученически реферати по въпроси изъ разнитъ учебни предмети; литературни четения; ученически читални тукъ-тамъ напоследъкъ и пр. Тия извънкласни начинания, безспорно, сж хубави и полезни, но както сж сложени сега, иматъ редъ недъзи: не се преценява еднакво важността и значението имъ; нѣма единно ръководно начало въ уредбата и ръководството имъ; пилѣятъ се силитъ на ученицитъ въ разни посоки и пр. Време е всички тия начинания да се осмислятъ и подредятъ около единъ центъръ или едно сръдище. Такова сръдище за обединяване посочената извънкласна образователна работа трѣбва да бждатъ ученическитъ читални.

Казаното по-горе ни посочва, че цельта на ученическитъ читални никакъ не бива да се ограничава въ смисълъ — да съдействуватъ само за обогатяване на ученицитъ съ познания безъ програмно начало, безъ системни занятия и безъ дейно ръководство. Безспорно, цельта на ученическитъ читални трѣбва да се схваща много по-опредѣлено и по-широко: да съдействуватъ на образованието по родния езикъ и за създаване по-висока родна езикова култура; да подпомагатъ цѣлкупното училишно образование; да насаждатъ и укрепватъ любовь къмъ книгата и особено къмъ родната книга и най-сетне, да създаватъ пътици за самообразование.

Въ духа на това разбиране уредихъ и ръководя отъ две години ученическа читалня при прогимназията въ едно сръдищно училище. Уредбата и ръководството се изразяватъ въ следното:

1. Читалнята разполага съ свое помѣщение — за библиотека и тихи четения — подредено и украсено, та представлява кабинетъ по родния езикъ.

2. Библиотеката притежава и се обогатява съ съответна за ученическата възраст периодична, художествена и научна литература.

3. При тихитъ занятия ученицитъ използватъ периодичната литература — вестници и книги, — които се четатъ въ помѣщението на читалнята или въ друга класна стая, като дежуренъ ученикъ приема и предава книгитъ.

4. Читалнята уражда веднѣжъ въ седмицата общи или литературни четения, при които се застъпва:

а) Изразително четене на подходящи художествени и научни произведения. Кратки бележки за теорията и похватитъ на художественото четене съ примѣри. Четене хубави детски съчинения.

б) Кратки реферати върху живота, дейността и творчеството на българскитъ писатели по хронологиченъ редъ.

в) Литературни четения съ елементарно разглеждане основни мисли, идеи, изразни сръдства (стилни) и пр.

г) Устни упражнения и декламации; рецитиране кжси разкази декламиране стихотворения, диалози, хуморески, разисквания, речи и пр.

д) Кратки реферати по въпроси изъ другитѣ учебни предмети. Доклади и съобщения изъ списания върху научни въпроси въ връзка съ цѣлокупното прогимназиално образование.

5. Груповитѣ четения се ръководятъ отъ съответния преподавателъ по български езикъ за I. II. III. кл. по отдѣлно, веднѣжъ седмично.

6. Общитѣ четения се ръководятъ отъ ръководителя на читалнята при съдействието на всички преподаватели по бѣлг. езикъ и съответния преподавателъ по другитѣ предмети, когато се чете рефератъ изъ областта на последнитѣ.

7. Всѣка учебна година се изработва подробна програма за занятията, която се одобрява отъ учителския съветъ.

Резултатитѣ отъ работата съ ученицитѣ въ читалнята сж много насърчителни. Въ груповитѣ четения съ голѣмъ и повишенъ интересъ се чете тихо, размѣнятъ се мисли, впечатления и пр. Външниятъ видъ на красивитѣ детски вестници и списания, подредени на маситѣ, действуватъ на малкитѣ четци като добре украсенитѣ витрини на купувачитѣ! Ученицитѣ и не подозираха по-рано, че излизатъ толкова и такива хубави детски вестници и списания и че могатъ да бждатъ достъпни за тѣхъ! А въздействието на общитѣ или литературнитѣ четения? Увлѣчението на ученицитѣ въ тѣхъ е още по-голѣмо: ученицитѣ ме отрупватъ съ въпроси по подготовката на четенията, всѣки ученикъ иска да вземе съ нѣщо участие въ тѣхъ; взелитѣ участие пѣкъ сияятъ отъ радостъ отъ постиженията си, настояватъ за ново участие и пр.; Ученицитѣ разбиратъ на дѣло, защо именно трѣбва да се чете художествено, говори и пише книжовно; какво значи литературнознание; какъ се готви рефератъ; какъ се разисква; какво е въздействието на книгата за образованието и възпитанието на човѣка и пр. Голѣмото желание на ученицитѣ въ подготовката на общитѣ четения, както и масовото участие въ последнитѣ сж прекрасно доказателство за положителната роля на тия четения и изобщо на ученическитѣ читални. Така неусѣтно ученицитѣ се подготвятъ за самостоятелно използване книгата и като бждещи четци въ народнитѣ читалища. Скъромниятъ опитъ отъ две години ми позволява горещо да препорѣчамъ ученическитѣ читални, които да се появятъ въ повечето училища, като сѣятъ по-висока родна езикова култура, повдигатъ умственото ниво на учащитѣ¹⁾ и създаватъ пътици за самообразование.

¹⁾ Съ удоволствие даваме тази статия на г. Ив. Петковъ, Ломъ и кажимъ всѣки у-ль, който има какво да каже по въпроса за учен-тѣ читални, да ни прати статия.

ХУДОЖЕСТВЕНЪ ОТДѢЛЪ

Никола Венетовъ

НА ИВАНЪ ВАЗОВЪ *)

По случай 21 година отъ смъртта му.

1.

Живѣемъ време грубо и студено,
прокудило възторзи и мечти.
О, Вазовъ, име радостно, свещено,
съ годинитѣ по-нуженъ ставашъ ти.

Като планински връхъ изподъ мъглитѣ
тържествено издигашъ вѣченъ станъ.
Не си, не си ти само на дѣдитѣ
и на бацитѣ ни пѣвецъ призванъ.

Къмъ тебе гузно не единъ ще свие
съ помръкнало въ невѣренъ пжтъ лице —
отъ самороднитѣ струи да пие,
да съживи отново умъ, сърдце

и да научи какъ се родъ обича,
и какъ се пази праведенъ заветъ,
и що се вдъхновение нарича,
и що великъ, богоизбранъ поетъ.

2.

Планински излетъ. Кржгозори
по-ненагледни всѣки мигъ.
И всичко ми за тебъ говори,
за тебъ, за трепета великъ,

съсъ който бродилъ си тждява.
И все очаквамъ — детски блѣнъ —
да зърна нѣкжде: въ забрава
стоишъ, въ далечинитѣ взрѣнъ.

*) Изъ сборката „Насама“.

Оттук - Оттам

Колкото и шумно да бѣ въ учителската стая, все пакъ, бързитѣ и пискливи удари на звънчето добре бѣха чути отъ всички учители. Ала не всички намѣриха за нужно веднага да заематъ мѣстата си въ класъ (било би „излишенъ“ педантизъмъ!). Това стори само единъ — най-младиятъ. Но едва хлопна вратата задъ него и дружината го обсипа съ купъ подигравки:

— Ехъ, жалко, че раздадохъ вече медалитѣ, иначе биха му лепнали единъ.

— А бе, ако медали нѣма, часовници поне има. Току вижъ въ края на годината му окачили верижката.

— Като че ли нѣкой ще му каже браво, та толкова се е засилилъ. Ама не вѣрвамъ да кара още много — ще клекне и той.

— Решилъ е да се подмазва предъ родителитѣ на децата, зеръ тѣ разправятъ вжщи кой кога влиза въ часъ.

Веднѣжъ намѣриха за полезно да му кажатъ сжщитѣ тия нѣща право въ очитѣ. Искаха да се възстанови „единството“ въ колегията; а не всѣки да върши, каквото му хрумне.

— Много съжалявамъ, драги колеги, — започна кротко той, — задето съмъ ви огорчилъ съ държанието си. Още повече съжалявамъ, че ми е невъзможно да го промѣня. Азъ се сѣмтамъ за честенъ човѣкъ (не вѣрвамъ нѣкой да ми оспори това качество). Тѣкмо по тази причина изпълнявамъ длъжността си споредъ правилника и закона. Нали за моя трудъ ми се плаща? Е, добре, намирамъ, че бихъ билъ крадецъ и измамникъ, ако взимамъ за една работа пари, а пъкъ върша самата работа презъ прѣсти. Това е. Никакви медали, часовници, подмазвания и пр. „съблазни“ тукъ нѣматъ значение. Искамъ просто залъка, който купувамъ, да е платенъ съ честно заработени пари. Иначе той нѣма да ми се услажда. Ясно е, мисля, защо влизамъ редовно въ класъ и защо, споредъ силитѣ си, се мжча винаги да влизамъ добре подготвенъ за предстоящата ми работа. Това е, така да се каже, въпросъ на добросъвѣстность. Друго нѣма.

Всички утихнаха и най-младиятъ излѣзе навънъ.

* * *

Другъ пжтъ се досѣтиха да му обърнатъ внимание, че той не е отговорилъ на въпроса за колегиалната солидарность.

— Ахъ, да. Позволете ми по този поводъ да ви разкажа единъ споменъ отъ ученичеството.

Имахме славенъ учителъ по рисуване (вѣчна да е паметъта му!), но крайно нервенъ човѣкъ. Ученицитѣ знаеха това и на нѣкои отъ тѣхъ имъ правѣше удоволствие да го дразнятъ: докато учителътъ нагласяваше модела, тѣ мяукаха, лаеха, виеха, кукуригаха

и пр. Той бърже се обръщаше, но винаги виждаше предъ себе си най-кротки и невинни лица. Тогава почваше да ругае, да се моли дори. Нищо не помагаше: всъкога, щомъ бѣ обърнатъ съ грѣбъ, задѣвкитѣ се сипѣха като градъ. И случи се най-страшното:

Единъ день, когато горкиятъ учитель просто крещѣше срещу неувимитѣ си мжчители, директорътъ отвори вратата и влѣзе. Ние скочихме като ужилени. Очаквахме драматична развръзка. Директорътъ се запжти къмъ изтерзания учитель и го заплта:

— Господинъ К., какво се е случило?

За обща изненада на всинца ни, господинъ К. доби най-спокойно изражение и заяви, че нищо не се е случило, че той просто се сърдѣлъ на модела, който не можелъ да се закрепи въ желаното положение и т. н. Думитѣ му бѣха придружени отъ кжсъ, безобиденъ смѣхъ.

Директорътъ изгледа продължително учителя, после насъ и бавно напустна стаята. Навѣрно искаше да ни каже: „Джакжете, че заслужавате добрината на този човѣкъ!“

О, повѣрвайте ми, господа, никога, не ще забравя този мигъ. Той може би, изигра важна роля въ моя животъ.

Но . . . следъ нѣколко дни кукуриганията и вѣлчия вой отново започнаха. Дотогава, ако и да не участвувахъ въ тази срамна забава, азъ, все пакъ, я търпѣхъ. Но този пжтъ болка сви сърдцето ми, буенъ гнѣвъ изпълни душата ми. Едва дочакахъ междучасието. Щомъ останахме сами, обърнахъ се къмъ „звѣроветѣ“:

— Слушайте, Д., Ив., Сл. и П., заявявамъ ви, че ако още веднѣжъ си позволите да обиждате г. К., лично азъ ще отида и ще ви изкажа на г. директора. Защо мжчите човѣка? Какво лошо сте видѣли отъ него?

— Ама това другарство ли е? — гръмнаха въ единъ гласъ „звѣроветѣ“.

— Не признавамъ никакво другарство въ безобразнитѣ, — отвърнахъ разпалено азъ. — Дайте да решаваме задачи, да съчиняваме реферати, да си показваме и пр., съгласенъ съмъ, тукъ другарството си е на мѣсто. Но въ подлото мжчене на единъ чудесенъ човѣкъ не желая да бжда дори само зритель. Или се оправяйте, или ще ви изкажа. Това е последната ми дума.

Отъ този день часътъ по рисуване бѣ най-приятниятъ и за г. К., и за всички ученици. Много ви моля, господа, да ми простите, ако ви кажа, че вашитѣ думи за колегиалность ми напомнятъ въпроса на нѣкогашнитѣ мои съученици: „Ама това другарство ли е?“

Нѣмамъ какво повече да добавя.

* * *

— Да, учительтъ не е никакъвъ артистъ — художникъ, а най-обикновенъ занаятчия. Въ това съмъ се убедилъ следъ дълги наблюдения и разсждения. Ако искашъ, мога да ти изложа основанията си.

— Не, нѣма нужда, защото и азъ почти съмъ съгласенъ съ тебе. Потрѣбно е, обаче, да се направи едно малко разяснение.

Нали знаешъ — има занаятчия, и занаятчия, и занаятчия. Ето, сравни Ф., Б. и Г. Нали и тримата сж шивачи. Но азъ не бихъ далъ на Б. панталонитъ да ми обърне, а камо ли да ми ушие нови дрехи. Напротивъ, каквото пипне Ф., пипнато е: дрехитъ и на най-разкривеното тѣло стоятъ като излѣни. Сжщото важи и за другитъ занаятчий: обушари, дърводѣлци, зидари и т. н., па, ако щешъ, и учители. Все пакъ, между учителя и останалитъ занаятчий сжествува голѣма разлика.

— Не намирамъ. Изкажи се.

— Докато всѣки гражданинъ може да се откаже отъ лошия майсторъ — занаятчия и да не му стжни въ дюкяна, никой не може да отнеме детето си отъ ржцетъ на некадърния учителъ — занаятчия. Това едно. И друго, докато слабиятъ майсторъ — занаятчия похабява вещи (дрехи, обуша, мебели), немарливиятъ учителъ — занаятчия осакатява децата на народа. А комуто е дадено много, отъ него много се иска. Ето защо, учителътъ е длъженъ винаги да бжде майсторъ, а не кърпачъ.

* * *

Цѣлото семейство на Цвѣтанъ, училищниятъ прислужникъ, взе участие въ почистването на училищното помѣщение. Въ едното крило се намираше стаичката, гдето живѣеше главниятъ учителъ. Нея Цвѣтанъ и помощницитъ му почистиха съ най-голѣмо старание: стенитъ се бѣлнаха, а по дѣскитъ медъ да лижешъ, както има една дума.

Дойде главниятъ, обиколи цѣлото училище и остана приятно изненаданъ отъ своята свѣтла стаичка.

— Чудесно, Цвѣтане, много ти благодаря. Всичко е свършено, както трѣбва. Особено моята квартирка. За нея не трѣбваше толкова да се трудишъ. Още веднъжъ благодаря. Но искамъ да си признаешъ: кой взе инициативата?

— Инициативата ли, господинъ учителю? Не знамъ, азъ нищо не съмъ взималъ. Ще питамъ жената и децата. Тѣ сжщо се въртѣха тждѣва, ужъ помагаха, та да не би нѣкой отъ тѣхъ да е свършилъ тая работа. Ще го изсуша отъ бой, само да разбере кой е. Въ нашата фамилия крадци никога не е имало.

Главниятъ учителъ отъ сърдце се разсмѣ и обясни на смутения честенъ служител „сложното“ значение на думата инициатива.

Методий Христовъ.

УЧИТЕЛСКА ПОЛИТИКА И АДМИНИСТРАЦИЯ

Иорд. Стояновъ — София.

ВЪ ВРЪЗКА СЪ НОВИЯ ЗАКОНОПРОЕКТЪ ЗА НАРОДНАТА ПРОСВЪТА.

Замѣнянето на единъ законъ съ другъ не може да става случайно, просто по хрумването на едно лице, а трѣбва да бѣде наложено отъ жизнена необходимостъ. Въ учителскитѣ срѣди винаги е имало будни учители — апостоли, които сж поднасяли своята богата духовна личностъ въ услуга на образованието на нашия народъ и на неговитѣ деца. И законътъ е билъ добъръ или лошъ главно по това — способствувалъ ли е за разгрѣщането на творческитѣ сили на учителя и улеснявалъ ли е тѣхното благотворно въздействие върху цѣлокупната професия или пъкъ е прѣчелъ, или, най-малкото, доброто и лошото въздействие е предоставено на слѣпия случай и добрата воля. Имаме пълното основание да вѣрваме, че сегашниятъ министъръ на народната просвѣта г-нъ проф. д-ръ Б. Йоцовъ ще ни поднесе добре обмисленъ законъ, който ще остави дълбоки следи въ нашето учебно дѣло. Новото въ този законъ, споредъ насъ, трѣбва да бѣде:

- 1) Да се създадатъ най-добри възможности за пълна проява на личната инициатива, която непременно да бѣде свързана и съ съответна лична отговорностъ.
- 2) Да се създадатъ богати възможности за проявенитѣ личности, като тѣхниятъ опитъ и знания се отразятъ върху възможно по-голяма частъ отъ професията. А това значи — да се оцени, осмисли и възнагради самообразованието.
- 3) Служебниятъ авансъ да е обширенъ и възможенъ само по единъ пътъ — пътътъ на доказаното културно превъзходство.

Личната инициатива и съзнанието за лична отговорностъ сж тѣсно свързани съ културата на учителя. А културата на учителя не винаги съответствува на диплома му за завършено образование. Има хора, на които най-високата точка на културенъ ръстъ е момента, когато получаватъ диплома си. Следъ това този ръстъ пада надолу, и случва се да пада безъ задържане до последния день отъ живота. Културниятъ растежъ на човѣка е като търкаляне топка по нагорнище: или ще проявишъ сили да я тласкашъ нагоре, или ще я изоставишъ да се върне по наклонната плоскостъ надолу. Но въ никой случай не може да остане неподвижна по надолнището, освенъ ако нѣкое случайно препятствие не я възпре. Досущъ така е и съ културниятъ ръстъ на отдѣлната личностъ, т. е. или ще се движи напредъ, или ще се върне назадъ, ако липсватъ усилия за духовенъ растежъ. Но задържане на едно мѣсто е невъзможно. Тѣкмо по тая причина, съществуватъ учители, за щастие не малко, чиято точка на развитие въ момента

на получаване дипломъ за завършено образование не е най-високата, дори отъ високитѣ. Какво показва това? Че следъ завършване училищното си образование, много учители продължаватъ своето извънучилищно образование. И тъкмо чрезъ новото си свободно образование, тѣ осмислятъ и даватъ стойностъ на училищното. Новото образование, т. е. самообразование е много, безкрайно пжти много по-ценно отъ училищното, безъ, разбира се, да го подценява или измѣства, а го допълня и—както казахме—осмисля. Самообразование е по-ценно, защото е резултатъ отъ осъзната нужда да изпълнимъ опредѣлени задачи — правилното образование на младото поколѣние. И се случва следното: учителъ съ дипломъ за малко образование, непрекъснато се самообразова и съ своя културенъ ръстъ за своята степенъ изпреварва мнозина отъ онѣзи, които се свързватъ съ същата училищна степенъ, но иматъ дипломъ за по-голѣмо образование. Отъ гледище на добре разбранитѣ държавни интереси и образователни задачи, кой има по-голѣмо право за по-широко вмѣшательство въ образованието за тая степенъ — всестранно подготвениятъ ли чрезъ самообразование, или не добре подготвения, но по-добре дипломиранъ? Този въпросъ може да се видоизмѣни и така: кой по-добре подготвя — животътъ или училището? Или по-вѣрно: завършеното въ училище и приложено и разширено въ живота образование или онова, което е придобито само въ училище? Всички твърдимъ, че училището не подготвя за живота и се стремимъ да го приближимъ да го слѣдемъ съ него, за да му дадемъ реална стойностъ. Е, щомъ се стремимъ къмъ това, не следва ли да оценимъ и използваме богатия опитъ на онѣзи учители, които сж успѣли да свържатъ у себе си училищното съ извънучилищно образование?

Това би било идеално разрешение. Съзнателно или не, но всички чувствуваме тая нужда.

Не е ли осждителенъ тоя фактъ, че говоримъ за творчество, за пбвишенъ духъ въ живота на учителитѣ, за животъ осмисленъ чрезъ беззаветна служба, а на дѣло отстраняване всички учители, които проявяватъ учудителни постижения въ тая насока. Разбира се, никой не ги наказва, но трѣбва да се смѣта за не по-малко наказание и това, че не имъ се дава подходяще мѣсто въ йерархията на своята професия. Каква е ползата днесъ за личностѣта, училището и обществото отъ единъ учителъ, който полита бързо напредъ и съ културата си изпреварва другитѣ? Никаква или много малка. Благодатѣта ще се изсипе върху ученицитѣ отъ отдѣлението му. И нищо повече. Въпросътъ е много важенъ и заслужава да се каже всичко. Възможно е, тази самообразоваща се личностъ, да внесе смутъ въ живота на колегията, та ако щете, може да смути и инспектора. Нали става засѣнчване. Нѣма ли да се яви упоритъ и добре приложенъ стремежъ за изолиране на такава личностъ, за нейното омаловажаване. Нѣщо повече — убедителното увещаване на обществото, че другото е неprovedено, неодобрено, дори опасно. Не му ли се поднася недовѣрие, присмѣхъ, отрицание и страдания? Всѣки човѣкъ обича прогреса. Но

при образованитѣ (дипломиранитѣ) има нѣщо повече — прогресътъ е желанъ, ако ние сме въ челната група. И е нежеланъ, ако не го свързватъ съ насъ. Въ тоя случай, ние сме спокойни, ако той презъ наше време не съществува, т. е. билъ е предъ насъ или ще бжде следъ насъ.

При тази висока стойностъ на самообразованието и при това неблагоприятно отношение къмъ него, питаме се, къде е мѣстото на закона?

Безсъмнение, на страната на онѣзи, които не прекъсватъ образованието си щомъ получатъ дипломъ. Но самообразованието е немислимо или много тежко вънъ отъ училищното образование. Следователно, тѣ не си противоречатъ, а се допълнятъ. Първото е продължение отъ второто, второто е основа на първото.

Самообразованието е ценно за отдѣлната личностъ, когато се поддържа отъ неудържима вътрешна нужда. Законътъ трѣбва да го оцени високо и да му отрежда мѣсто, най-подходящо за благотворно въздействие надъ другитѣ и за вдъхновяване къмъ повзвишена дейностъ.

Не е ли трагедия днесъ, това безкритично увлѣчение въ диплома, който измѣстя таланта?

Не е ли нещастие отъ сѣдбоносно значение това замѣняне на човѣка творецъ съ бездушень чиновникъ?

Не е ли тукъ главната причина за ширещия се бюрократизъмъ?

Защо е изхвърленъ жизнения подборъ, който е основата на живота въ природата?

Ние не твърдимъ, че дипломата е доказателство за негодностъ. Ние настояваме на друго — че по-малкиятъ дипломъ (или дори липсата на такъвъ) съвсемъ не значи по-малка годностъ въ живота. Ние искаме друго: дипломътъ да не прекъсва стремежа къмъ самообразование нито да измѣня самообразоващитѣ се, тамъ където последнитѣ иматъ право.

Това сж споредъ насъ, по-главнитѣ основи, на които трѣбва да бжде сложенъ новия законъ.

Ще се конкретизираме само за първоначалното училище, съ което сж свързани нашитѣ мисли, нашитѣ дѣла и нашия животъ.

1. Въ закона трѣбва да бжде предвидено събирането на буднитѣ учителски сили и да имъ се възложи по-пълно осществяване на образователнитѣ цѣли. Тѣ ще осществятъ идеята за опитни училища,

Въ това отношение, господинъ министрътъ сложи отлично начало. Въ София вече съществува опитно първоначално училище. Нужно е, по представление отъ съответнитѣ областни инспектори, по буднитѣ учители да направятъ по-продължително посещение на това училище. Да се насрочи въ София нарочень състезателенъ изпитъ, за учители въ опитни училища. Въ всѣки областень, а по-сетне въ всѣки околийски градъ да се откриятъ опитни училища. По този начинъ ще имаме централно, областни и околийски опитни училища. Поне на първо време, всички учители, издържали състезателния изпитъ за тѣзи училища, задължително

да прекарат по-продължителен стаж (5—10 месеца) при централното и следъ това да бъдат назначавани за редовни опитни учители. Чрезъ стажа ще се създаде жива връзка между тѣзи учители, която ще позволи да се използватъ ценнитѣ постижения на всѣкиго отъ тѣхъ. Тѣзи учители ще иматъ по-въдъхновена, по-задълбочена и по-продължителна дневна образователна работа. На тѣхъ трѣбва да се плати повече. Това допълнително възнаграждение има и обществена стойностъ — издига учителитѣ въ очитѣ на обществото и осмисля личнитѣ усилия на всѣки учителъ, при каквито и неблагоприятни условия да работи. Той знае, че като се усъвършенствува, може да стане околийски опитенъ учителъ, посетне областенъ, и, ако продължава своя културенъ растежъ, да стане централенъ опитенъ учителъ. Има ли днесъ учителътъ поширока полза отъ това, че се самообразова? Освенъ чисто моралната — нищо друго. Нѣщо повече, той може да влѣзе въ конфликтъ съ своитѣ колеги, та дори и съ началството си. Недейте мисли, че това не се случва. Новото време изисква ново отношение къмъ творцитѣ — да бъдатъ оценявани и подпомагани, а не — унищожавани.

Главни учители на областни и централното опитно училище следъ 10 годишна служба да получаватъ правото на редовни прогимназиални учители отъ групата, къмъ която проявяватъ по-голямъ интересъ. Това ще имъ позволи да приложатъ своя богатъ опитъ и къмъ организацията на прогимназиалното образование. Ако се размисли по-добре върху това мое предложение, ще се види, че нѣма другъ пътъ по-разуменъ и по-резултатенъ за създаване вътрешна връзка на единство между тия две степени. Защото тя ще се осъществи при сътрудничеството съ най-подготвени учители. А учители отъ областно или централното опитно училище, следъ петъ годишна служба като такова, да иматъ право да се явяватъ на изпитъ за учил. инспектори за първоначалнитѣ училища. Съ такава мѣрка ще се засѣгне и тоя институтъ. Съ наредбата-законъ следъ 19 май 1934 год. се извършиха две много важни грѣшки, чието отражение се чувствува много добре: 1) за основнитѣ училища се създаде единенъ инспекторатъ и 2) отне се правото на първоначалния учителъ да бъде училищенъ инспекторъ. По точка първа — мислѣше се, че бленуваното единно училище може да бъде създадено по чисто административенъ редъ, като не се вземе подъ внимание дългия животъ на тия две степени — първоначално училище и прогимназия. Въ централното управление пробивъ се направи: съществува вече отделение за първоначалното образование съ отделение началникъ и отделение за прогимназиалното образование съ свой началникъ и подначалници. Безъ да се отклонявамъ много, но ще ми се да вървамъ, че възвръщането къмъ старото положение, започнато вече отгоре, ще се наложи до край. Не желая да бъда криво разбранъ. Осъществяването на единно основно училище е идеалъ, къмъ който трѣбва да се стремимъ съ всички сили. Но по-съществуващия пътъ то никога нѣма да се осъществи, напротивъ, отдалечава се. Сега то се отразява само

въ съзнанието на инспектора. Но какъ? дали той е упозналъ и овладѣлъ достатъчно добре тѣзи две степени? Дори да е успѣлъ въ това, каква е ползата за учителя, който да речемъ, обучава първо отдѣление и предъ когото се изпрѣчватъ много задачи, нѣмащи нищо общо съ горнитѣ отдѣления, та камо ли съ класоветѣ? Днесъ на окол. учил. инспекторъ сѣ поставени толкова много образователни проблеми, чието разрешение той не може да даде по никакъвъ начинъ. Пиша това, защото имамъ предвидъ образа на инспекторъ не администраторъ, а вещь и вдъхновенъ педагогически ръководител на всички учители — обикновени и най-вдъхновени. Учителътъ е длъженъ да познава ученицитѣ си, да ги възпламени къмъ повишено творчество и да ги ръководи съ своя по-голямъ умъ, съ своята по-силна воля и съ своя по-богатъ опитъ. Инспекторътъ трѣбва да заеме сѣщото мѣсто спрямо учителитѣ. За това нужно е да познава до най-малки подробности учебната материя, учебнитѣ методи и душата на детето и тая на учителя. Този инспекторъ, най-сигурно е, че ще дойде изъ самата тази сръда, съ която е свързалъ своитѣ мисли, своя опитъ и своя цѣлокупенъ животъ. Не става дума да се отнематъ правата на прогимназиалнитѣ учители и вишеститѣ да бждатъ инспектори на първоначалнитѣ училища. Въпросътъ е другаде — да се позволи и на буднитѣ, добре самообразовани първоначални учители да разнесатъ своя богатъ опитъ чрезъ инспекторската служба. Ползата е двойна: учителътъ бива възнаграденъ за своя непрекъснатъ трудъ и стремежътъ къмъ по-добро служене отъ личенъ става държавенъ. По този пжтъ този стремежъ ще се осъществи отъ цѣлокупното учителство много по-леко и побърже, като окръжнитѣ предписания бждатъ замѣнени съ живото дѣло.

За възвръщането на това право на първоначалния учител могатъ да се направятъ две възражения: 1) Първоначалниятъ учител нѣма нуждната обща подготовка за тая служба и 2) Всички други околийски служби — окол. управителъ, агрономъ, лѣкарь, се заематъ отъ висшисти и не бива окол. учил. инспекторъ да прави изключение, още повече, че председателятъ на учил. н-ство — кметътъ е сѣщо висшистъ.

По първото възражение. Ние предлагаме службата окол. учил. инспекторъ за първон. училища да се заема отъ учители отъ опитно областно или централното училище. Самиятъ този фактъ говори, че учителътъ е проявилъ по-широки научни интереси и постижения. Освенъ това службата не бива да се дава безъ изпитъ. А съществуващиятъ изпитъ да бжде разширенъ, къмъ предвиденото сега да се прибави детска психология, обща психология, история на педагогиката, педагогия и история на учебното дѣло у насъ. Личниятъ опитъ и този широкъ изпитъ ще дадатъ най-добрия инспекторъ, който ще има качеството на отличенъ практикъ и университетски подготвенъ теоретически. Та смѣта ли нѣкой, че прогимназиалниятъ учител, който съ нищо не е свързанъ съ първоначалното училище е по-добре подготвенъ да го ръководи? Да оставимъ настрана и куриоза — редовниятъ прогимн. учител е волнонаемеенъ първон. учителъ. За тая степенъ той нѣма дори качествата на подчинения си.

По втората точка. Не е голѣма беда, че кметътъ, въ качеството си на председател на учил. н-ство, е вишистъ, а началникътъ му — окол. учил. инспекторъ, нѣма таково образование. Та днесъ не сжществува ли това? Учил. инспекторъ — редовенъ прогимназиаленъ учителъ не е ли съ по-малко образование отъ кмета? За дейния животъ това нѣма значение. Въ велики армии днесъ прости войници ставатъ генерали. И то въ моменти на върховно изпитание. И тъй, за внасянето въ първоначалното училище на повече животъ, повишено творчество и вдъхновена служба, нужно е първоначалниятъ учителъ отново да добие правото да участвува въ неговото ръководство. Това право да се получи по другъ начинъ, по-разуменъ, но който все пакъ да даде на първоначалния учителъ голѣми възможности за авансъ и да го потиква къмъ непрекъснато творчество.

2. Градоветъ, споредъ голѣмината имъ, да бждатъ раздѣлени на групи. И всички училища да бждатъ обявени за образцови. Всѣки учителъ отъ село, когато посети училището на който и да е градъ, да намѣри посъвършена отъ своята работа и да почерпи поука и вдъхновение. Сегашната система на назначаване чрезъ състезателни изпити да се запази. Въ нея е вложенъ доста разумъ. Всѣки младъ учителъ задължително учителствува въ село. Състезателната система на назначаване дава на всѣки учителъ пълна възможность да избира ново подходяще учителско мѣсто.

3. Главнитъ учители въ селища съ три пѣти повече първоначални училища да се назначаватъ измежду колегията отъ селището следъ успѣшно издържанъ нароченъ изпитъ. Тази служба да се смѣта единъ рангъ по-горе. Въ училището трѣбва да бжде отразенъ административния и педагогически талантъ на главния учителъ. Той е отговоренъ за успѣха и неуспѣха въ цѣлото училище. Той е малкъ инспекторъ — ревизира, напѣтствува, задължително дава показни лекции и подпомага учителитъ при всѣко затруднение. Той е най-добриятъ учителъ въ училището.

Въпросътъ за създаването на йерархия въ учителството е много старъ и неразрешенъ. Поради голѣмата разпръснатостъ на първоначалната колегия този въпросъ не може да бжде разрешенъ еднакво съ другитъ учителски степени.

Предложението е свързано съ много изпити, преимущество ли е това или недостатъкъ? За нашата действителность това е единствената възможность за авансъ на първоначалния учителъ. Проучете и ще се убедите.

Ние дълбоко вѣрваме въ високопросвѣтната личность на сегашния министъръ г-нъ проф. д-ръ Б. Йоцовъ. Нека му пожелаемъ да създаде день първи въ живота на първоначалното учителство.

Учителскиятъ въпросъ, не е нито чисто личенъ, нито само професионаленъ. Той е, преди всичко, държавенъ. Много отъ лошитъ прояви на обществото, за изкореняването на които се харчатъ голѣми суми, биха се намалили или съвсемъ изчезнали, ако, чрезъ предлаганитъ подобрения, се даде възможность на учителството да разгърне своята творческа мощъ.



Посещението на проф. П. Петерсенъ.

Къмъ края на миналата учебна година, пристигна у насъ, като гостъ на университета, г. проф. д-ръ Петеръ Петерсенъ. Той е добре познатъ на нашето учителство, главно съ книгата си „Иенски планъ“. Г-нъ Петерсенъ държи нѣколко сказки въ София, Търново и Пловдивъ. Д-ръ Б. Шановъ предаде нахъсо тѣхното толкова ценно съдържание („Свободно възпитание“). Г-нъ Петерсенъ не пропусна да посети и опитнитѣ отдѣления, които се ръководятъ отъ нашия уредникъ г. Йорданъ Стояновъ. Остана много доволенъ отъ постигнатитѣ резултати, въведенитѣ образователни материали за индивидуални и групови занимания. Тѣзи ценни образователни материали сж изготвени отъ самия ръководителъ г. Йорданъ Стояновъ. Петерсенъ изказа възторга си отъ тѣхъ и взема единъ комплектъ, за да ги използва въ неговитѣ училища. Изказа учудването си, че нѣматъ широко разпространение у насъ. Той е много доволенъ отъ нашата родина и отъ оказания му хубавъ приемъ. На тръгване, професорътъ покани Йорд. Стояновъ да му гостува въ Иена и изказа пожелание да ни посети пакъ.

Открива се прогимназия съ общежитие за даровити деца.

Много отъ по-старитѣ учители сж откривали ученици съ изключителни дарования. По-голъма частъ отъ тѣзи талантиливи ученици сж се изгубвали, защото сж на бедни или немарливи родители и защото не е имало кой да се погрижи за тѣхъ. А знаемъ ги — въ училище високо сж се издигали надъ другитѣ и всички сж имъ се подчинявали. Тѣ сж водачи. Но повечето отъ тѣзи водачи рано напускатъ училище, отдаватъ се на дребни за тѣхъ занимания и се самоунищожаватъ. Това е много тежка национална загуба и учителството винаги е скърбѣло. Всѣки отъ насъ е чувствувалъ, че така не бива да бжде и че трѣбва частъ по-скоро да се направи нѣщо. Нека изкажемъ радостта си и голѣмата признателностъ на цѣлокупното българско учителство, което разбира и високо цени голѣмото национално творчество на господина Министра. Той направи онова, отъ което отдавна се чувствуваше нужда. На колегитѣ отъ това училище пожелаваме да изпълнятъ вдъхновено възложената имъ много тежка, но и много важна национална мисия. Въ това не се съмняваме.

Пълноразвито опитно училище „Св. Седмочисленици“.

При нѣкои министерства се откриватъ опитни институти. Целта имъ е една и сжща — най-новото и най-ценното въ науката да свържатъ съ нуждитѣ и изискванията на новото време, бликащия около насъ животъ. Другитѣ институти не вършатъ ли сжщото, та става нужда отъ нарочни опитни такива? Установено е, че повечето

отъ съществуващите институти прилагатъ по-стари постижения на науката, или значителенъ брой нови постижения се отминаватъ. Освенъ това задоволяватъ се нужди на живота, проявени и проучавани по-рано, които сега или не съществуватъ вече, или не сж първостепенни. По тия две причини, създаватъ се условия за бюрократизъмъ, който е така пакостенъ. Съществува належаща национална нужда да се слѣятъ най-новитѣ постижения на науката съ изискванията на новото време. И да се осъществятъ отъ вдъхновени и вещи творци. Опитнитѣ институти сж извикани на животъ именно отъ тази нужда. Тя съществуваше и въ нашето министерство. Въ просвѣтата тя се задоволява сравнително най-късно. Това не е много важно. Радостното е, че г-нъ Министрътъ схвана и тая нужда и се зае за нейното осъществяване съ учудителна упоритостъ. Опитно отдѣление съществуваше вече отъ петъ години. Отъ тази учебна година то се разширява въ пълноразвито първоначално училище. Ние сме увѣрени, че въ опитното училище още първата година ще се наложатъ на вниманието две нѣща — че нашето училище е пропуснало да разреши доста образователни задачи и че българскиятъ учителъ може да даде по-резултатна работа и да участвува по-пълно и по-вдъхновено въ националното строителство на обединеното ни отечество.

Държавенъ институтъ за учителки въ детскитѣ градини.

Културата на едно общество се мѣри отъ отношението му къмъ децата. Качествата на единъ министъръ се преценяватъ отъ умението му да даде пъленъ реаленъ изразъ на отношението му къмъ тѣзи деца. Много деца отъ-предучилищната възраст бѣха лишени отъ добра образователна срѣда. А тази възраст е решаваща за формирането на характера. Създаването на подготвенъ учителски кадъръ осигурява правилното развитие въ тази възраст, което пъкъ ще се отрази благоприятно върху по-нататъшния животъ на личността. Въ обществото тоя фактъ премина като незначителенъ случай. Но неговото грамадно значение за нашия националенъ животъ е неоспоримо и по-късно ще се разбере отъ всички.

ЦЕННИ ОКРЖЖНИ.

Зная какво е отношението на учителството къмъ окржжнитѣ на М-ството на нар. просвѣщение: небрежно, дори отрицателно. За това има много причини, които тукъ не сж обектъ на разглеждане. Но единъ фактъ може да ни разкрие това нежелателно отношение. Софийска гимназия. Миналата учебна година разпратиха сбирка окржжни, въ които се даватъ началата за правилната образователна работа по различнитѣ специалности. Въ тия окржжни има много ценни идеи, които могатъ само честь да правятъ на кое да е М-ство на народната просвѣта. Но какво установявамъ въ тази гимназия? Намирамъ много отъ тия отпечатьци до писалището на директора не разрѣзани и нераздадени на у-литѣ.

Вѣрно е, че за това отрицателно отношение има система отъ причини, които въ миналото сж засѣгали и самото министерство.

Разбира се, има и у-ли, които въ миналото и сега сж се отнасяли съ безусловно довѣрие къмъ всѣка проява на Мин-то на нар. просвѣщение и сж одобрявали всичко.

Всѣщность, това сж две неумѣстни крайности. Животътъ и културата се развиватъ само при наличността на творческата критика, когато, учителството въ случая, нито слѣпата отрича, нито слѣпата признава всичко. А проследимъ ли историята на нашето учебно дѣло, можемъ да откриемъ много основания да подкрепимъ правилнитѣ действия на Мин-то на нар. просвѣщение. (Разбира се, това не бива да ни прѣчи да виждаме и отрицателни прояви, като по време на биволицата, които сж срамъ за цѣлата ни страна).

Такъвъ е случая съ онази редица отъ случаи, които сж обекти на следнитѣ редове.

Съ окр. подъ № 1217 отъ 14.VII г. Министрътъ на нар. просвѣта известява, че у-литѣ могатъ да му се оплакватъ направо писмено, въ неговия домъ, ул. Санъ-Стефано, № 2. Ако онѣзи у-ли, които мислятъ да се оплакватъ, наистина се отнасятъ направо до г. Мин. само въ случаи, когато действително това се налага и то лаконично и обосновано, окръжното може да се яви спасително за учителството. Почнемъ ли да се оплакваме за всичко и прашае безкрайни изложения, сами ще обезсилимъ окръжното — приложението му става невъзможно.

2.

Съ окр. подъ № 10.196 отъ 25 юлий 1942 г. се иска и нарежда за напредъ главнитѣ у-ли и директоритѣ въ първ-тѣ и основнитѣ училища да ревизиратъ учителитѣ отъ повѣренитѣ имъ училища. Сочатъ се юридическитѣ и педагогическитѣ основания въ полза на това.

Ето едно окръжно, което би могло да тласне количеството и качеството на цѣлокупната образователна работа на нашето училище много напредъ съ полза за ученици, учители, народъ и държава, но за това е необходимо да се осъществяватъ поне постепенно известни условия. Ето нѣкои отъ тѣхъ. 1) У-литѣ да проучатъ окръжното и съответнитѣ положения, да обсъдятъ отъ ново задачитѣ на училището, които не сж частни, а обществени, да оценятъ правилно вещата намѣса на главния у-ль и директора и разбератъ, че тия ревизии сж само въ тѣхна полза, а отъ тамъ и въ полза на образованието. Стане ли това, тогава тѣ ще търсятъ ревизията на главния у-ль и директора и ще осъзнаватъ, че чрезъ нея тѣ растатъ духовно.

2. Но дали тия ревизии ще дадатъ очакванитѣ положителни плодове за образованието, ще зависи и отъ самитѣ главни у-ли и директори. Ако тѣ си останатъ предимно досегашнитѣ администратори или ги използватъ, за да тормозятъ известни у-ли, ако тѣ не могатъ да се издигнатъ надъ лични чувства и страсти, тогава тѣ ще станатъ истинско зло за училището. Но нека се надѣваме, че мнозинството главни у-ли и директори ще разбератъ, че М-ството и животътъ на училището имъ възлага нови задачи, за които тѣ трѣбва да се покажатъ достойни: да работятъ надъ научната

си идея и педагогическата си подготовка, да се дисциплиниратъ нравствено и знаятъ, че спрямо у-литъ трѣбва да проявятъ само пълна добросъвѣстностъ, да разбератъ че Мин-то иска тѣ да станатъ ценени, обичани и търсени, а не натрапени духовни ръководители. Окр. № 10196 отъ 25 юлий т. г. имъ разкрива възможности да опознаватъ всѣки у-ль и го насърдчаватъ да работи, колкото се може по-усилено и по-правилно. Ревизия която прѣчи, потиска е образователно опасна и тя ще се осуети. Ревизията трѣбва да значи: повече довѣрие между у-ль и ревизоръ, по-голяма охота за работа отъ страна на у-ля, по-голяма възможностъ за проява на ученицитъ, повече образователни придобивки.

3.

Окр. № отъ е посветено на положителнитъ прояви на ученицитъ. Основната идея на това окръжно е: да се подготвимъ ние, учителитъ, и всички ръководни лица, да виждаме наредъ съ отрицателното въ личността и поведението на ученици, курсисти и др. и положителното, ценното и не само да го виждаме: да го оценяваме правилно, да го насърдчаваме съ погледъ и думи, съ похвали и награди, съ довѣрие въ младитъ и като имъ повѣрряваме роли съ отговорност. Кои сж основанията за това?

Умението да се види и признае положителното въ дейността на ученицитъ, създава отношение на довѣрие между деца и у-ли; повишава вѣрата на младитъ въ себе си и желанието имъ да работятъ; увеличава авторитета на училището и ученицитъ сами търсятъ влиянието и ръководството му; изостря критичното отношение на ученицитъ къмъ себе си и тѣ се борятъ съ всичко отъ своитъ прояви, което е отрицателно и съ противоречие съ оценките на училището, които тѣ скжпватъ; печели доверието на родителитъ и тѣ съ по-голяма готовностъ сътрудничатъ на училището.

Убеденъ съмъ, че учителството ще оцени правилно това окръжно, чиято основна идея е довѣрие въ детскитъ сили и умение да спечелимъ ученицитъ да ни сътрудничатъ въ образованието като то на всѣка стѣпка се превръща въ самообразование. Толкова повече, и учителството само жадува ръководнитъ власти да се отнасятъ съ довѣрие къмъ него и да виждатъ преди всичко положителното въ дейността му.

Зле би разбралъ онзи окръжното, който би допусналъ, че Министерството иска учителитъ да не виждатъ грѣшкитъ, недостатѣцитъ, простѣпкитъ на ученицитъ. Но съ това окръжно се казва на учителитъ, че отрицателното въ поведението на ученицитъ ще се изкорени много по-лесно, когато умѣемъ да видимъ положителното въ тѣхнитъ прояви и ги използваме като срѣдство за борба съ отрицателното.

4.

Съ окр. 10278 отъ 28. VII. т. г. Министерството иска училището така да ръководи ученицитъ, че тѣ да бждатъ вежливи и любезни или, съ други думи, така да сж подготвени, че да познаватъ себе си, да се владѣятъ, да умѣятъ да се ръководятъ и да даватъ постоянно изразъ на съзнанието си че трѣбва да

зачитатъ личността на другитѣ. А да зачиташъ личността на другитѣ значи да си подготвенъ за живота, висшата задача на образованието.

Озърнете се наоколо си, преценете собственото си поведение и вие ще се убедите, че ние много малко умѣемъ да зачитаме личността на другитѣ. Съ това ние подготвяме почвата и другитѣ да не зачитатъ нашата личностъ.

За да може обаче училището да подготви младитѣ да бъдатъ любезни и учтиви, едно основно условие е необходимо — учителитѣ сами да бъдатъ учтиви съ ученицитѣ. Защо? Единъ мораленъ законъ съществува: учтивостта учтивостъ създава.

Но, би могло да се каже, и тогава ли да сме учтиви, когато ученицитѣ извършатъ нѣщо нежелателно — грѣшка, простѣпка? Да, и именно тогава трѣбва да сме най-учтиви съ тѣхъ. Защо? Парадоксално на пръвъ погледъ, но фактъ. Грѣшката или простѣпката на младитѣ е една рана въ тѣхната личностъ. Кога да е тѣ ще я осъзнаятъ, а може би още веднага я осъзнаватъ. Не сме ли учтиви съ тѣхъ, ние все едно, че си казваме: раната ще се изцѣри съ още по-дълбока рана. Не. Раната ще се изцѣри не съ рана, а като се отстранятъ условията, които я причиняватъ. Спокойното обяснение, пропито съ обичъ, задушевната беседа съ провинения или само погледа пропитъ съ укоръ и болка, че ученикътъ е могълъ да допустнѣ това или оное, много често стига. Ученикътъ се опомня и толкова, за да не повтори никога грѣшката или простѣпката си. Въ такъвъ случай, дори и ако се наложи да накажете ученика, той знае: вие го цените, но не искате да повтаря известна отрицателна проява. И авторитетътъ ви се увеличава предъ него.

5.

Окр. № 11157 отъ 7 августъ т. г. е посветено на домашнитѣ училищни задачи. Идеята е да не се претрупватъ ученицитѣ съ домашна работа, а да се дава само толкова и такава, която може наистина да се извърши добросъвѣстно. Следов. домашната работа трѣбва да е важно условие за правилния тѣлесенъ и духовенъ развой на младитѣ, а не условие, което отчуждава ученицитѣ отъ училището, подравя силитѣ имъ и ги приучва на недобросъвѣстна работа.

6.

Окр. 10.986 отъ 6 юний т. г. е посветено на въпроса за реда и чистотата въ кабинетитѣ и лабораториитѣ. Смыслътъ на това окръжно е: грижата на училището за реда и чистотата въ работнитѣ кабинети, лаборатории и др. Грижа, която ще се полага ведно съ ученицитѣ, е едно отъ условията за действителното възпитание на ученицитѣ и подготовката имъ за живота. Приучи ли се младото поколение съзнателно да поддържа реда и чистотата въ училището, утре то ще прави същото и въ семейството, на общественитѣ мѣста, въ частната и обща работа.

При това, грижата за работилницитѣ, кабинетитѣ и лабораториитѣ има значение и за чисто умствената подготовка на младитѣ: буди нови интереси, поставя нови задачи.



Падаревски, автобиография, 440 стр., издат. М. Г. Смрика-
ровъ — София.

Името на Падаревски — прославенъ пианистъ и композиторъ — е добре познато на всички. Въ неговата автобиография, написана живо и увлѣкателно, заслужава да се отбележатъ онѣзи мѣста, където той говори за многото прѣчки, които е трѣбвало да преодолѣе. Преди всичко, неговитѣ учители не могли да оценятъ дарбата му на пианистъ. Веднѣжъ единъ отъ тѣхъ му казва: „Слушай, моето момче. Ти винаги искашъ да свиришъ на пиано. Защо? Пианото не е за тебе. Бждеще съ пиано ти не ще направишъ. Трѣбва да се отдадешъ на тромбона. Дарбата ти въ това направление е голѣма и ти ще изкарвашъ прехраната си като добъръ тромбонистъ“.

Но особено заслужава да се изтъкне упоритиятъ трудъ и жажда за широко самообразование, които е полагалъ именитиятъ човѣкъ.

„Работѣхъ денонощно, безъ почивка“. „Работѣхъ денонощно, защото съзнавахъ, че общото ми образование бѣ твърде слабо. Презъ деня преподавахъ въ консерваторията, за да изкарвамъ прехраната си, а вечерно време отъ осемъ до полунощ работѣхъ върху себе си. Учихъ латински, математика, литература и история. Познанието е единственото нѣщо, което обогатява“. „Убеденъ съмъ, че, който иска да изпита удоволствие отъ свиренето, трѣбва просто да свири; но ако иска други хора да изпитатъ удоволствие отъ свиренето му, трѣбва да работи“. И следъ като е билъ професоръ по пиано, той взима уроци отъ прочутия на времето си педагогъ Лешетицки. Нѣщо повече, дори по-късно — вече пианистъ и композиторъ съ име — Падаревски пакъ се връща да учи при Лешетицки.

Изтъквамъ нарочно тѣзи мѣста отъ интересната автобиография, защото намирамъ, че сж полезни за учителя. Ако е върно за единъ музикантъ артистъ, че съвсемъ не сж достатѣчни дарбата и обичята му къмъ изкуството, за да изпълни добре своята задача, още по-върно е това за учителя, който сжщо — въ известенъ смисълъ — е артистъ. Не по-малко и нему се налага да извършва тежъкъ, упоритъ трудъ за своето самообразование и усъвършенствуване, независимо отъ дарбата и любовта му къмъ децата, ако иска да изпълни добре отговорната си задача.

Насаме, стихове отъ Никола Венетовъ, 70 стр., цена 20 лв., издателство „Посрѣдникъ“ — София.

Авторътъ на тази сбирка е учителъ. Той твори отдавна, но е прѣкомѣрно скроменъ, за да вдига излишенъ шумъ около името си. Стихотворенията му сж наситени съ богато съдържание, а формата имъ е безукорна. Помѣстеното въ настоящата книжка стихотворение, посветено на народния поетъ Иванъ Вазовъ, е отъ сбирката „Насаме“.

М. Хр.

Като навлиза въ своята 21-годишнина, сп. „Педагогическа практика“, ще продължава да работи за развоя и организацията на цялото ни основно училище — за детската градина толкова, колкото и за първоначалното училище и прогимназията, без да отминава и най-трудните задачи на тези училищни степени. Списанието ще застъпва следните по-важни отдели от живота на цялото основно образование:

1. Изъ теорията на образованието (обучение и възпитание).
2. Изъ практиката — за практиката.
3. Художественъ отдѣлъ.
4. Оттукъ — оттамъ.
5. Училищна политика и администрация.
6. Училищни вест.
7. Музикаленъ отдѣлъ.
8. Книжнина.

Списанието редовно ще дава изчерпателни сведения за работата въ опитното училище „Св. Седмочисленици“ — София, главенъ учителъ и ръководителъ на което е уредникътъ на списанието г. Йорданъ Стояновъ.

Учители, абонирайте се и
разпространявайте списание
„ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА“.
То е необходимо помага-
ло за вашата ежедневна
работа.

НАБАВЕТЕ СИ Г. Г. УЧИТЕЛИ НА ПЪРВИТЪ ОТДѢЛЕНИЯ,

ЧИСЛОВИТЪ КАРТИНИ - ИЛЮСТРАЦИИ

за добиване представа на числата отъ 1 до 10. Тѣзи картини сж методични, художествено изработени съ **седемцветенъ** печатъ на картонъ. Размѣръ 32/23 см. Цена 50 лева до 1 декемврий 1942 г.

Поръчки до:

Книгоиздателство С. Цацовъ, ул. Р. Жинзифовъ 9 — София, 6
Пощенска чекова смѣтка 44-57

До Г _____

Гр. (с.) _____ ок. _____

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

Месечно педагогическо списание за основни учители

ГОДИНА XXI — 1942-1943

Въпреки общото поскупване, абонаментът си остава 80 лева, предплатени, или внесени най-късно до 1. I. 1943 год.

На настоятели, които запишат най-малко 3 абоната, се прави 20% отстъп.

СУМИ И ПОРЪЧКИ изпращайте на адресъ: сп. „Педагогическа практика“, ул. Райко Жинзифовъ 9, София VI. Телефонъ 5-22-83. Пощенска чекова сметка № 44-57.

Ръкописитѣ изпращайте на адресъ:

Цвѣтко Петковъ, ул. Дебъръ № 36 -- Сфия.

Уредникъ на списанието: **ЙОРДАНЪ СТОЯНОВЪ**

Съ излъзлитѣ досега 20 годишнини, списание „Педагогическа практика“ е дало на българското учителство около 10,000 страници, изпълнени съ богато съдържание. То, несъмнено, е съдействувало за развитието на педагогическата теория и практика у насъ. Помогнало е на хиляди учители да направятъ своята всѣкидневна работа творческа, радостна; направило ги е достойни водачи, носители на духовни ценности.

Изпълнени съ това съзнание, започваме 21. годишнина на списанието. Ние не се плашимъ отъ тежкитѣ условия, отъ многото прѣчки, съ които е свързано сега издаването на едно списание. Не се плашимъ, защото не търсимъ нито печалба, нито праздна слава. Ние се ръководимъ изключително отъ съзнанието за добре изпълненъ граждански и учителски дългъ. Сметаме, че „Педаг. практика“ винаги е била и ще бжде вѣренъ приятелъ и добъръ съветникъ на българския учител.

Точно тази наша увѣреностъ ни дава смѣлостъ да започнемъ новата — двадесетъ и първа — годишнина на списанието. Въ сщщото време очакваме и се надѣваме, че нашитѣ усилия и жертви ще бждатъ оценени. Нека всѣко училище и, по възможность, всѣки учителъ се абонира за „Педагогическа практика“, като си платятъ навреме абонамента. Само така ще има взаимность въ услугитѣ и равенство въ жертвитѣ.

Абонаментътъ пращайте по чекова сметка № **4457**